সতীৰ তেজ

শ্ৰীদণ্ডিনাথ কলিতা

সতীৰ তেজ।

শ্ৰীদণ্ডিনাথ কলিতা-ৰচিত।

তেজপুৰ।

তৃতীয় সংস্কৰণ।

১৮৭২ শক।

(ইং ১৯৫০ খ্ৰীষ্টাব্দ।)

মূল্য ১॥০ অনা।

ভাৱৰীয়াসকল।

মুনিহ।

চুলিক্‌ফা বা লধা ৰজা	...	অসমৰ ৰজা।
আতন	... ...	বুঢ়াগোঁহাই, ৰাজমন্ত্রী।
লাইথেপেনা	... ...	বৰগোঁহাই।
গদাপাণি	... ...	তুঙ্গখুঙ্গীয়া ফৈদৰ কোঁৱৰ।
লাই, লেচাই	... ...	ঐ পুত্রদ্বয়।
বন্দৰ	... ...	বৰফুকন।
জপলু	... ...	এটা নগা।

পানীফুকন, চাওদাং বৰুৱা, বন্দীপাল বৰুৱা, কটকী, চোৰাংচোৱা, পগলা, দুটা পাইক, বাটৰুৱা মানুহ, বেপাৰী নগা, দুৱৰী, প্রহৰী, লৰাবিলাক, চাওদাংবিলাক, সৈন্যবিলাক, দর্শকসকল, বিষয়াসকল, গায়ন-বায়ন ইত্যাদি।

তিৰুতা।

জয়মতী	... ...	গদাপাণিৰ পত্নী।
বাউলী	... ...	,, বায়েক, বন্দৰৰ পত্নী।
ৰাণী	... ...	চুলিক্‌ফাৰ মহিষী।
কেতেকী	... ...	জয়মতীৰ লিগিৰী।
ৰতনী	... ...	বৰগোঁহাইৰ ঘৰৰ বান্দী।
ৰেণু	... ...	জপলুৰ ভনীয়েক।
জেণু	... ...	ৰেণুৰ সখীয়েক।

লিগিৰী দুজনী, কুমাৰীসকল, নাৰীসকল ইত্যাদি।

সতীৰ তেজ।

প্ৰথম অঙ্ক।

গদাপাণিৰ ঘৰৰ আগচোতাল। ওচৰতে এজোপা গুটি-লগা আম। ঘৰৰ দুৱাৰ মুকলি। সময় আবেলি। লাই, লেচাই আৰু তেওঁলোকৰ লগৰীয়া লৰাবিলাকে গীত গায়। প্ৰত্যেকৰ হাতত ধেনু-কাঁড়।

গীত।

আকাশত হাঁহিছে সোণালী সূৰুযে
পৃথিবীত হাঁহিছে ফুল।
তাৰে মাজে মাজে পখিলা উৰিছে,
পাখিতে সুগন্ধি বোল।
আমৰে ডালতে কলীয়া কুলিয়ে
কু-উ-কু কু-উ-কু গায়।
সৰগৰ অমিয়া মৰতত সিঁচিছে,
ৰিব্ ৰিব্ মলয়া বাই।

আকাশে হাঁহিছে, বিৰিখে হাঁহিছে,
প্ৰভুৰে জেউতি লৈ।
ঢালোঁ চৰণতে ভকতি আঁজলি
করুণাৰ ভিক্ষাৰী হৈ।

(লাহে লাহে কেতেকী আহি দুৱাৰ-মুখত থিয় হয়।)

লেচাই।—আইতাই কৈছিল অৰ্জ্জুনে হেনো বৰ ওপৰত থোৱা মাছ এটা ছাঁ চাই বিন্ধিছিল। আমিও নোৱাৰিম নে চাগে ?

লাই।—কেলেই নোৱাৰিম ! এতয়া নোৱাৰিলেও অভ্যাস কৰিলেই পাৰিম, পাৰিমেই পাৰিম।

প্ৰথম লৰা।—মযো পাৰিম।

দ্বিতীয় লৰা।—মই হবলা নোৱাৰিম ?

কেতেকী।—বাৰু লক্ষ্য বিন্ধিব নালাগে, সৌ যে ওপৰত অকলশৰীয়াকৈ আমটো আছে, তাকে সৰোৱাঁচোন।

প্ৰ, লৰা।—বাৰু, চোৱাঁ তেন্তে, মই একে পাট কাঁড়তে মাটিত পেলাই দিম

(কাঁড় মাৰে, আৰু কাঁড় বহুত আঁতৰে দি যায়।)

দ্বি, লৰা।—বৰ কথা কৈছিল, নোৱাৰিলি কিয় ? মই সৰাম, চাবি।

(কাঁড় মাৰে, কাঁড় আঁতৰি যায়।)

লাই।—তোমাৰ কাঁড় দেখোন ওভোতা ফাললৈ হে গ'ল ! লেচাই পাৰিবা নে ?

লেচাই ।—চাওঁচোন বাৰু পাৰোঁ নে নোৱাৰোঁ ।

(কাঁড় মাৰে, কাঁড় লাগোঁ লাগোঁ হৈ যায় ।)

প্ৰ, লৰা ।—লাগিল ! লাগিল ! এঃ অলপতে হে সাৰিল !

লাই ।—এইবাৰ ময়ো চাওঁচোন ।

(কাঁড় মাৰে, আৰু আমটো সৰি পৰে ।)

সকলোৱে ।—ঠিক লাগিল ! সৰিল ! সৰিল !

(আনন্দত চাপৰি বজায় ।)

কেতেকী ।—(লাইক সাবটি ধৰি) ডাঙ্গৰ হ'লে নিশ্চয় তুমি অৰ্জ্জুনৰ সমান বীৰ হ'বা । এতিয়া যোৱাঁ, আইদেৱে জলপান খাবলৈ মাতিছে ।

(আটাই কেইজন ভিতৰলৈ সোমায় ।

কেতেকী ।—ভাগ্যৰ বলত হে আইদেউক পাইছোঁ । লোকে লিগিৰীৰ হতুৱাই সকলো কাম কৰাই নিজে ঠেঙৰ ওপৰত ঠেং তুলি ঘৰ চলায় । আমাৰ আইদেৱে সকলো কাম নিজেই কৰে । টান কামটো মোক অকলৈ কৰিবলৈ কেতিয়াও নিদিয়ে । বাহিৰৰ কাম থাকিলে হে মোৰ বিচাৰ লয় । জন্মে জন্মে যেন আইদেউৰ বেটী হবলৈ পাওঁ ।

(চুচুক-চামাককৈ চাৰিওফালে চাই ৰতনী সোমায় ।

ৰতনী ।—বাই, কুঁৱৰী ঘৰত আছে নে ?

কেতেকী ।—নাথাকি নো কলৈ যাব ? আমাৰ কুঁৱৰীয়ে কিবা লোকৰ দৰে ঘৰে ঘৰে মেল মাৰি ফুৰে নে ?

এতিয়াই কামৰ পৰা আজৰি হৈ তাঁতত বহিছে গৈ। আহাঁ, বহাঁহি।

ৰতনী।—মই নবহোঁ, সময় নাই। থিয়ৈ থিয়ৈ কথা একেষাৰ কৈ যাবলৈ হে আহিছোঁ।

কেতেকী।—উ আই! ইমান নো তত নোহোৱা হ'ল নে?

ৰতনী।—তত থাকিলে নো লৰালৰি কৰিছোঁ নে? বেগাই কুঁৱৰীক মাতি দিয়া।

কেতেকী।—বাৰু নবহা যদি ৰ'বা, আইদেউক কওঁ।

(প্ৰস্থান।)

ৰতনী।—দিন কালৰ যেনেহে গতি হৈছে, ওলাব সোমাবলৈকে এৰিব লগা হ'ল। মোৰ ওপৰত বা কাৰ চকু পৰিছে, কোনে জানে! তেহেলৈ মোৰ যি হয় হওক, কুঁৱৰীক কথাটো জনাবই লাগিব।

(জয়মতীৰ প্ৰবেশ।)

জয়।—অ' ৰতনী, ইয়াতে ৰ'লা কিয়? ভিতৰলৈ আহাঁ।

ৰতনী।—মই যাওঁৱেই। আঁচলত জীৱ বান্ধি হে আহিছোঁ। এটা গুপুত কথা আছে। কোঁৱৰ কলৈ গ'ল।

জয়।—দুপৰতে ওলাই গৈছে, এতিয়াও ঘূৰা নাই। সুধিলা কিয়?

ৰতনী।—আইদেউ! মই আপোনাক এটা ভয়ানক বাতৰি দিবলৈ আহিছোঁ। (চাৰিওফাললৈ চাই) আজি কোঁৱৰক ধৰাই নিব।

জয়।—কোনে ?

ৰতনী।—স্বৰ্গদেৱে।

জয়।—কিয় ?

ৰতনী।—ক'ব নোৱাৰোঁ।

জয়।—(হাঁহি হাঁহি) নহয়, তোমাৰ ভুল হৈছে। স্বৰ্গদেৱে ধৰাই নিব কিয় ? তেওঁ তো কোনো অপৰাধ কৰা নাই।

ৰতনী—মোৰ ভুল হোৱা নাই। অপৰাধ নহলেও ধৰাই নিব—আজি গধূলিতে। আই-দেউতাই কেনেবাকৈ গম পাই মোক পঠিয়াই দিছে। কথা অতি গোপন, ওলাবৰ হ'লে মোৰো মূৰ যাব। তাতে বৰগোঁহাই ডাঙৰীয়াও এতিয়া নগৰত নাই, ভাটীত আছে। মই যাওঁ। গধূলিৰ আগতে কিবা এটা নকৰিবৰ হলে কোঁৱৰক আৰু নাপায়। আনবোৰ কোঁৱৰৰ অৱস্থা দেখিছেই।

(শঙ্কিত ভাবে প্ৰস্থান।)

জয়।—স্বামীৰ বিপদ! মোৰ দেখোন বিশ্বাস কৰিবৰ মন নাযায়। তেওঁক দেখোন সকলোৱে ভাল পায়। হঠাৎ কি ৰজাঘৰীয়া অপৰাধ লগালে ? নহয়, মিছা, মই বিশ্বাস নকৰোঁ।

(গদাপাণিৰ প্ৰৱেশ।)

গদা।—জয়া! আহোম বংশৰ সকলো কোঁৱৰ শেষ হ'ল ;

ময়েই মাথোন বাকী। এইবাৰ মোৰ পাল, মোৰ পিচত শত্ৰু।

জয়।—আপোনাৰ পিচত শত্ৰু! আপুনি নো কাৰ কি কৰিছে?

গদা।—বনত হৰিণ থাকে, সি নো কাৰ কি কৰে? তথাপি মানুহে তাক খেদি খেদি মাৰে কিয়?

জয়।—তাত মাৰোঁতাৰ পেট ভৰে।

গদা।—ইয়াতো হত্যাকাৰীৰ স্বাৰ্থসিদ্ধি।

জয়।—হত্যাকাৰী নো কাক বুলিছে?

গদা।—আৰু কোন হ'ব? পাষণ্ড চুলিকৃফা। যিমান গোপনে কৰক এইবোৰ যে চুলিকৃফাৰ কাম, তাক বুজিবলৈ কাৰো বাকী নাই। ৰাজকোঁৱৰসকলৰ মৃত্যুত তাৰ বাহিৰে আনৰ স্বাৰ্থ থাকিব নোৱাৰে। সি ভাবিছে কোঁৱৰসকলক বধি নাইবা ঘুণীয়া কৰি তাৰ একাধিপত্য স্থাপন কৰিব। তোমাক কোৱা নাই এদল গুপ্তচৰ সদায় মোৰ পিচত ঘূৰিব লাগিছে। সিহঁতে ইমান দিন মোৰ গাত হাত দিবলৈ সাহ কৰা নাছিল, ময়ো সিহঁতক অবজ্ঞাৰ চকুৰেই চাইছিলোঁ। আজি সিহঁত মৰণত শৰণ দি লাগিছিল। দিখৌ ঘাটৰ ওচৰতে আজি হঠাৎ দুপাট কাঁড় মোৰ কাণৰ কাষে দি ভোঁ-ভোঁৱাই গ'ল। মই উভতি চাওঁতেই দুটা মানুহ লৰ মৰা দেখিলোঁ। সিহঁতৰ কপাল ভাল, মই বিচাৰি

নাপালোঁ, নতুবা সিহঁতক আজি ধোবাই আছাৰা দি আছাৰিলোঁহেতেন।

জয়।—তেন্তে ৰতনীৰ কথা সঁচা।

গদা।—কি কথা ?

জয়।—আজি হেনো আপোনাক ৰজাই ধৰাই নিব খুজিছে।

গদা।—হ'ব পাৰে। গুপ্তচৰে বলে নোৱৰা দেখি দেখাদেখিকৈ লাগিব খুজিছে! সকলো কোঁৱৰৰ অন্ত হ'ল, মোক মাৰিব পাৰিলেই সি নিষ্কণ্টক।

জয়।—তেন্তে উপায় কি প্ৰিয়তম?

গদা।—উপায় মোৰ এই বাহু দুটা।

জয়।—ৰজাঘৰীয়া ফৌজৰ লগত আপুনি অকলৈ কি কৰিব ?

গদা—সিহঁতৰ কুৰিটাক আছাৰি মাৰিবৰ শক্তি মোৰ এই বাহুত আছে।

জয়।—কুৰিটা মাৰিলেই ৰজাৰ ফৌজ নুটুকায়। বাকীঘোৰে আপোনাক বন্দী কৰিব।

গদা।—মোক মাৰিব পাৰিব, বন্দী কৰিব নোৱাৰে। নহয়, মৰিব লাগিবই যেতিয়া বীৰৰ দৰে মৰিম।

(ভোঁ ভোঁ কৰে ভিতৰলৈ সোমাই যায়।)

জয়।—কি কৰিলা প্ৰভু! ই যে বিনামেঘে বজ্ৰপাত!

(ভিতৰলৈ যাব খোজে। এনেতে হাতত হেংদান লৈ গদাপাণি ওলাই আহে আৰু বেগেৰে যাবলৈ ধৰে। জয়মতীয়ে সাউৎ কৰে গৈ গদাপাণিৰ বাহুত ধৰে।)

জয়।—হেংদান লৈ কলৈ যায় ?

গদা।—ৰজাৰ চাঙ্গলৈ,—নৰাধম চুলিকৃফাক তাৰ পাপৰ যোগ্য প্ৰতিফল দিবলৈ। এটা এটা কৈ অঙ্গ ছেদ কৰি তাক বধ কৰিম, ইমানবোৰ কোঁৱৰৰ অঙ্গক্ষত কৰা প্ৰতিশোধ ল'ম।

জয়।—তাৰ পৰিণাম যে ভয়ানক হ'ব।

গদা।—ভয়ানক আৰু কি হ'ব!—মৃত্যু। ঘৰত বহি মৰণক বৰণ কৰাতকৈ পাপীক শাস্তি দি মৰিম।

জয়। আপুনি ৰজাৰ চাঙ্গলৈ যাব কেনেকৈ? বাটতে ফৌজৰ হাতত পৰিব।

গদা।—তাতেই বা হানি কি? যেনেকৈয়ে হওক, মৃত্যুৰ বাহিৰে মোৰ আন পথ নাই। নিৰ্জ্জীৱৰ দৰে মৰাতকৈ এবাৰ চেষ্টা কৰি মৰিম।

জয়।—আপোনাৰ অবিহনে এই অত্যাচাৰৰ প্ৰতীকাৰ কৰিব কোনে? নহয় প্ৰিয়তম, আপুনি মৰিব নোৱাৰে, জীয়াই থাকিবই লাগিব। অকল মোৰ নিমিত্তে নহয়, পোনা ছুটিৰ নিমিত্তে নহয়, আন কি, আপোনাৰ নিজৰ নিমিত্তেও নহয়। অৰাজক আহোম ৰাজ্যত শৃঙ্খলা লগাবলৈ, আহোমৰ সুমান খোজা বস্তিগছ জ্বলাই তুলিবলৈ আপোনাৰ বাহিৰে কোনো নাই! আপুনি ধৰা দিব নোৱাৰে। গধূলিৰ আগতে ৰজাঘৰীয়া ফৌজ আহিব, তাৰ পূৰ্ব্বেই আপুনি এই ঠাই এৰিব লাগিব।

গদা।—পলাই প্ৰাণ ৰাখিব লাগিব! ন'কবা জয়া, গদাপাণি কাপুৰুষ নহয়। তুমি আজিও মোক নিচিনিলা!

জয়।—আপোনাক চিনো বুলিয়েই মই এই অনুৰোধ কৰিছোঁ, আপুনি প্ৰাণৰ ভয়ত পলালে কাপুৰুষ হ'ব পাৰে, কিন্তু পত্নী-পুত্ৰৰ নিমিত্তে, জ্ঞাতি-বন্ধুৰ নিমিত্তে, স্বদেশ-স্বজাতিৰ নিমিত্তে প্ৰাণৰক্ষা কৰা কেতিয়াও কাপুৰুষতা নহয়। সি মহানুভৱতা। আপুনি এতিয়াই ঘৰ এৰিব লাগিব।

গদা।—(চিন্তান্বিত হয়)

জয়।—নিজক শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধে সজ্জিত কৰিবলৈ সময় আৰু সুযোগ বিচাৰি পিচ হোঁহকা যুদ্ধৰ ৰীতি। তাত লজ্জিত হোৱাৰ কাৰণ নাই। অকল সেয়ে নহয়, আপোনাৰ বিপদ ঘটিলে মই এক মুহূৰ্ত্তও জীয়াই নাথাকোঁ, আহোম ৰাজ্য ৰক্ষাৰ উপায় নাথাকে। পোনা ছুটিৰ কি হ'ব, তাকেই বা কোনে জানে! ইমানতো আপুনি প্ৰাণ দিব নে? আত্মগৌৰব ৰক্ষাৰ নিমিত্তে ইমানবোৰৰ বধ ল'ব নে? নহয়, আপুনি কেতিয়াও ইমান স্বাৰ্থপৰ হ'ব নোৱাৰে।

গদা।—(ব্যাকুলভাবে) জয়া! জয়া!

জয়।—আপুনি ভাবি চাওক ছুদিন আত্মগোপন কৰি থাকিলেই আপুনি এই সকলোকে ৰক্ষা কৰিব পাৰে। নহলে এয়েই আহোমৰ সমাধি।

গদা।—তুমি মোক উন্মাদ কৰিছা। মোৰ অন্তৰৰ হাহাকাৰৰ লগত ভবিষ্যৎ কৰ্ত্তব্য-চিন্তাৰ তুমুল তৰঙ্গ তুলিছা। মই কেনি যাম? কোনটো প্ৰকৃত পথ?

জয়।—সম্প্ৰতি আত্মগোপনেই একমাত্ৰ পথ। আপুনি ছদ্ম-বেশেৰে নগৰৰ বাহিৰ হওক, নিৰাপদ ঠাইৰ পৰা ৰাজ্যৰ গতি-বিধি লক্ষ্য কৰক। এদিন নিশ্চয় সুযোগ মিলিব, গোটেই ৰাজ্য আপোনাক বিচাৰি ব্যাকুল হ'ব। সেইদিন নাহে মানে গোপনে থাকক। তাকে কৰিলেই দুয়োকুল ৰক্ষা পৰিব।

গদা।—(আপোনা-আপুনি) বৰ্ত্তমান আৰু ভবিষ্যৎ! আত্ম-সমৰ্পণ আৰু আত্মৰক্ষা! কোনটো মোৰ কৰ্ত্তব্য! ধৰা দিলে গৌৰব ৰক্ষা, প্ৰাণৰ সঙ্কট; পলালে আত্ম-ৰক্ষা, দুৰ্ঘোৰ কলঙ্ক। মোৰ অন্তৰাত্মাই কৈছে আত্মসম্মান ৰক্ষা কৰি বিপদৰ সম্মুখীন হবলৈ, প্ৰাণ আহুতি দিবলৈ। কিন্তু জয়াৰ অনুৰোধ—সি যে স্নেহৰ দাবী, সি যে জয়াৰ অস্তিত্বৰ লগত জড়িত! তাকেই বা অৱহেলা কৰোঁ কেনেকৈ! (অলপ পৰ নীৰবে ভাবি) নহয়, জয়াক অৱহেলা কৰিব নোৱাৰোঁ। জয়াৰ ৰক্ষাৰ নিমিত্তে মোৰ সকলো এৰিম, মনুষ্যত্ব বিসৰ্জ্জন দিম, পলৰীয়া হৈ প্ৰাণৰক্ষা কৰিম। (ফুটাই) তোমাৰ আদেশ পালম কৰিম, তুমি মোক বাট দেখুৱাই দিয়াঁ।

জয়।—তেন্তে আপুনি এতিয়াই ছদ্মবেশেৰে ওলাই যাওক, তাৰ পাচত অৱস্থা বুজি ব্যৱস্থা কৰিব।

গদা।—কিন্তু মোৰ ভয় হয়, মই গ'লে যদি তোমালোকৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰে! পোনা ছুটিৰ কিবা অমঙ্গল ঘটায়!

জয়।—সেই বাবে চিন্তা নকৰিব। মই নাৰী, নাৰীৰ ওপৰত কোনেও অত্যাচাৰ নকৰে! তদুপৰি, ৰজাৰ স্বাৰ্থ আপোনাৰ জীৱনৰ লগত, মোৰ লগত নহয়। পোনা ছুটিক এতিয়াই বুঢ়ীমাকৰ লগলৈ পঠিয়াই দিম, তাত সিহঁতৰ গাত হাত দিবৰ কাৰো সাধ্য নাই।

গদা।—মোৰ আত্মা বিদ্ৰোহী হৈ উঠিছে। গদাপাণিয়ে পলৰীয়া হৈ প্ৰাণ ৰাখিব!—নহয়, নাভাবোঁ, তোমাৰ ইচ্ছাই পুৰ্ণ হওক। কিন্তু ছদ্মবেশ ধৰিম কেনেকৈ?

নেপথ্যত।—হুঁ-উঁঃ-হুঁঃ! হুঁ-উঁঃ-হুঁঃ! হুঁ-উঁঃ-হুঁঃ!

(গদাপাণি আৰু জয়মতীয়ে বাহিৰলৈ চায়। এনেতে আলু, কচু জলকীয়া আদিৰ হোৰা এটা পিঠিত লৈ এটা নগাৰ প্ৰবেশ।)

নগা।—কিবা ল'ব না?

জয়।—নালাগে।

নগা।—আলু আছে, কচু আছে, জলকীয়া আছে, আদা আছে, বৰ বাল আছে।

গদা।—থাকক, নালাগে।

(পূৰ্ব্ববৎ শব্দ কৰি নগা ওলাই যায়)

জয়া।—ঠিক, এয়েই উপযুক্ত ছদ্মবেশ। আপুনি নগাৰ বেশ ধৰি নগা পৰ্ব্বতলৈ যাওক। এই নগাৰ আগমন বিধি-প্ৰেৰিত বুলি মোৰ বিশ্বাস জন্মিছে। আহক, পলম নকৰিব, প্ৰতি মুহূৰ্ত্তে বিপদ ওচৰ চাপিছে। (যাবলৈ ধৰি) অ' নহয়, নগাটোক মাতক, তাৰ হোৰা, টুপী কিনি লওঁ।

(গদাপাণি অলপ আগ বাঢ়ি সঙ্কেতেৰে নগাটোক মাতি আনে। তাৰ পাচত জয়মতী আৰু গদাপাণি একেলগে ভিতৰ সোমায়। গদাপাণিৰ ইঙ্গিতমতে নগাটোও পিচে পিচে যায়। অলপ পাচতে এটা চেৰাবলিয়া মগনীয়া গীত গাই সোমাই আহে। তাৰ চোলা ফটা-ছিটা, মূৰত চৰাইৰ পাখি, গাত এখন ফটা কাপোৰ, হাতত এডাল গছৰ ঠাল। গীত শুনি লাই, লেচাই আৰু আন আন লৰা সোমাই আহে, কেইটামান লৰাই পগলাক জোকায়।)

পগলা।—কচুৰ বৰে খুটা কলী কলী কলী ঔ,
মেটেকাৰ মাৰলি কলী কলী কলী ঔ,
জানো ঘৰ হুৰুষাই ভাগে ঔ কলী ঔ
কলী কলী কলী ঔ।
ভিতৰত থাপিছে কলী কলী কলী ঔ,
সোণৰে সিংহাসন কলী কলী কলী ঔ,
ৰথীয়া-পৰীয়া লাগে ঔ কলী ঔ
কলী কলী কলী ঔ।

ৰজাৰে মূৰতে কলী কলী কলী ঔ,
সোণালী কিৰীটি কলী কলী কলী ঔ,
চকুতে টোপনি নাই ঔ কলী ঔ
কলী কলী কলী ঔ।
দুখীয়া নিছলাই কলী কলী কলী ঔ,
পিন্ধে ফটাকানি কলী কলী কলী ঔ,
কোঁচ কোঁচ ঘুমটি যায় ঔ কলী ঔ
কলী কলী কলী ঔ।

প্ৰ, লৰা।—এইটো সেই পগলাটো দেখোন।

পগলা।—মোৰ জগৰ লাগিছে পগলা হবলৈ! হেৰ' মই ৰজা নে ৰজাৰ লৰা, তালৈকে পগলা হব লাগিছে!

দ্বি, লৰা।—ৰজা হলে হে হবলা পগলা হয়?

পগলা।—নহয় নো কোন হয়? ধন-বস্তু থাকিলেই পগলা দেৱতাই ধৰি মানুহৰ কাচুটি একৰায়। ৰজাৰ ধন-বস্তু সকলোতকৈ সৰহ, সেই দেখি তেওঁ আটাইতকৈ ডাঙৰ পগলা। মোৰ ঘৰো নাই, ধনো নাই। মই আকৌ পগলা হবলৈ যাম কিহৰ জগৰত?

(কেতেকী সোমাই পগলাক চাউল দিয়ে। সি তাৰে এগাল মুখত ভৰাই চোবায় আৰু বাকীখিনি কাপোৰত বান্ধি লয়। তাৰ পিচত হেপোৰ পিটি নাম গাই কিছু সময় থাকি ওলাই যায়। লগে লগে লাই-লেচাইৰ বাহিৰে বাকী কেইটা লৰাও ওলাই যায়।)

কেতেকী।—(লাই-লেচাইক) য'ৰে পগলা যলৈকে যায়, যাওক, তোমালোক ভিতৰলৈ আহঁা।

(কেতকী আৰু লাই-লেচাই ভিতৰলৈ সোমাই যায়। অলপ পাচতে এটা চোৰাংচোৱা অতি সতৰ্ক ভাবে সোমায়।

চোৰাং।—বুঢ়াগোঁৰাই ডাঙ্গৰীয়াৰ আদেশ ডঁাৰৰ বাতৰি উঁাৰে) জনাব লাগে। পিচে দুপৰৰে পৰা জোপ লৈছোঁ হে লৈছোঁ, গদা কোঁৱৰৰ গমেই নাই দেখোন। কিমান নো অহা-যোৱা কৰিম! বৈ থাকিবলৈকো লাগে ভয়! কেনেবাকৈ ধৰা পৰিবৰ হলে আমাৰ ফালে গতিয়েই লাগিব। (চাৰিওফাললৈ চাই) মই যাওঁতেই ইফালে আহিলেই কিজানি! গম লোৱা যাওক।

(চাপৰি চাপৰি বাৰৰ কাষ চাপে আৰু জুমি জুমি চায়। তাৰ পাচত বাৰত কাণ লগাই শুনে।)

ঠিক! কোঁৱৰেই হয়। আকৌ বা কলৈ যায়! বেগাই যাওঁ, বুঢ়াগোহাই ডাঙৰীয়াক বাতৰি দিওঁগৈ। ধৰাই দিব পাৰিলে মই এটা লেখৰ মানুহেই হম।

(চোৰাংচোৱা ওলাই যায়। তেনেতে লাই-লেচাইক লৈ কেতেকী ভিতৰৰ পৰা ওলায়।)

কেতেকী।—আহঁা মোৰ পোনাহঁত। আইদেউতাই সদায় তোমালোকক মাতি আছে। তোমালোকক পালে বৰ বং পাব।

লাই।—আমি তাত অভিমন্যু-বধ ভাওনা কৰিম।

লেচাই।—মই হলে অভিমন্যু হ'ম। বেছত সোমাই সপ্তৰথীৰ লগত যুদ্ধ কৰিম।

কেতেকী।—কৰিবা মোৰ সোণ। এতিয়া আহাঁ। সৌৱা গধূলি হৈ আহিল। (তিনিও ওলাই যায়।)

(জয়মতী আৰু নগাবেশী গদাপাণি ওলাই আহে। তেতিয়া সময় প্ৰায় গধূলি।)

জয়।—আৰু পলম নকৰিব দেৱতা। গধূলি হবলৈ আৰু সময় নাই। ক'ত কিমান চোৰাংচোৱা ঘূৰিছে কোনে জানে!

গদা।—যাওঁ, নগলে নেৰা যেতিয়া যাওঁ। কিন্তু জয়া! নিশ্চয় জানিবা, মোৰ শৰীৰ মাথোন আঁতৰ হ'ব; প্ৰাণে তোমাক এৰিব নোৱাৰে। ভগৱান! মোৰ সাধ্বী ভাৰ্য্যাক আজি তোমাৰ চৰণত সমৰ্পণ কৰিলোঁ; সকলো বিপদৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবা।

জয়।—(সেৱা কৰি পদধূলি লৈ) আপোনাৰ চৰণ-ধূলিয়েই মোৰ ৰক্ষা-কৱচ; আৰু পলম নকৰিব।

গদা।—এই যাওঁ। (আকুল দৃষ্টিৰে চাই চাই ওলাই যায়।)

জয়।—ভগবান! তোমাৰ সুদৰ্শন চক্ৰই যেন স্বামীক সততে আবৰি ৰাখে। যদি বলিৰ প্ৰয়োজন হয়, এই দাসীৰ প্ৰাণ উচৰ্গা কৰিছোঁ।

(গদাপাণি উভতি আহে)

গদা।—নোৱাৰোঁ, ভৰি নচলে। তোমাক এৰি যাব নোৱাৰোঁ।

জয়।—দেৱতা মোৰ, ধৈৰ্য্য নেৰিব, দাসীৰ বধ নল'ব। আৰু এখন্তকো ইয়াত নৰ'ব।

গদা।—মই যে পলাব নাজানো, অভ্যাস নাই।

জয়।—সৌৱা ফৌজ আহিছে, আৰু নৰ'ব, পিচফালে বেগাই ওলাই যাওক।

গদা।—জয়া! জয়া! (আলিঙ্গন।)

জয়। কাৰো কৰিছোঁ, আৰু নৰ'ব। যাওক, যাওক। সৌৱা পালে হি, দাসীৰ মিনতি ৰাখক, ৰক্ষা কৰক।

গদা।—হৃদয় চূড়মাৰ হওক, কণ্ঠৰোধ হওক, তোমাৰ আদেশ পালন কৰিম।

(চকুৰে দেখাদৈকে জয়মতীলৈ চাই চাই ওলাই যায়, জয়মতীয়েও ব্যাকুল ভাবে চাই থাকে।)

জয়।—প্ৰিয়তম! দেৱতা মোৰ! (অলপ পিচত ওপৰলৈ চাই কৰযোৰে) ভগৱান! এই দুখিনীৰ কাতৰ প্ৰাৰ্থনা যেন বিফল নকৰা। লৈ যোৱাঁ, মোৰ দেৱতাক তোমাৰ মঙ্গলময় হাতেৰে আবৰি লৈ যোৱাঁ। বেগাই লৈ যোৱাঁ, আৰু নুঘূৰাবা।

(এদল সশস্ত্ৰ চাওদাঙ্গেৰে সৈতে চাওদাং বৰুৱাৰ প্ৰবেশ।)

চা, ব।—(চাওদাংবিলাকক) ঘৰ ভেটা দিয়াঁ। অতি সাৱধানে

থাকিবা, যেন গুৰি পকুৱা এটাও বাহিৰ ওলাব নোৱাৰে।

(চাওদাংইতৰ কিছুমান চাৰিওফালে পিয়া-পি দিয়ে।)

জয়।—কি লাগে আপোনালোকক?

চা, ব।—কোঁৱৰক লগ পাব লাগে।

জয়।—কিয়?

চা, ব।—স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ। তেওঁ ৰাজদ্ৰোহত লিপ্ত বুলি জনা গৈছে।

জয়।—মিছা কথা।

চা, ব।—মিছা-সঁচা আমি নাজানো। আমি আদেশৰ ভৃত্য। তেওঁ নিজে ধৰা দিলেই দুয়ো পক্ষৰ মঙ্গল।

জয়। তেওঁ ঘৰত নাই।

চা, ব।—হবই নোৱাৰে। এই এড়াঁৰ বেলিৰ আগতে তেওঁ ঘৰ সোমাইছে।

জয়।—সোমাব পাৰে, এতিয়া কিন্তু ঘৰত নাই।

চা, ব।—তেন্তে মই ঘৰত সোমাবলৈ বাধ্য হ'ম। এই স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ-পত্ৰ।

জয়।—সোমাব পাৰে। আদেশ-পত্ৰৰ মোৰ প্ৰয়োজন নাই।

চা, ব।—ভাল তেন্তে, সেয়ে হওক।

(অনুচৰ সহ ভিতৰ সোমায়।)

জয়।—এক মুহূৰ্ত্ত! আৰু এক মুহূৰ্ত্ত বিলম্ব হোৱা হলেই স্বামীক

ৰক্ষা কৰা অসম্ভৱ হ'লহেতেন। বিচাৰক, যিমান বেছি পৰ বিচাৰে সিমানেই মঙ্গল।

(হাত যোৰ কৰি গায়।)

ত্ৰাহি দেৱ দামোদৰ যাদৱানন্দ
দীন দয়াশীল স্বামী।
কৰাহা নিস্তাৰ তোমাৰ চৰণে
শৰণে পশিলোঁ আমি !

(সানুচৰ চাওদাং বৰুৱা বেগেৰে ওলাই আহে।)

চা, ব।—নাই ! সঁচাকৈয়ে নাই ! নিশ্চয় আগ ধৰি সন্তেদ পালে। পলাইছে ! কিন্তু পলাই সাৰিব ক'ত ? (অনুচৰ-বিলাকক) আহঁা, বেগাই আহঁা, চাৰিওফালে পিতপিতকৈ বিচাৰঁা। তেওঁ বাহুবলী হ'ব পাৰে, কিন্তু ইমান মানুহৰ চকুত ধূলি দিব পৰা মায়াবা নহয়।

(অনুচৰ সহ বেগেৰে ওলাই যায়।)

জয়।—(স্থিৰ দৃষ্টিৰে শূন্যৰ ফালে চাই থাকি) চুলি ছিঙ্গি কাতৰ কৰি মাতিছোঁ, মোৰ জীৱ দান দিছোঁ, মোৰ দেৱতাক ৰক্ষা কৰা জগদীশ্বৰ।

(আঠু কাঢ়ে।)

প্ৰথম অঙ্ক শেষ।

দ্বিতীয় অঙ্ক।

(ৰজাৰ চাংঘৰৰ শোৱা খোটালীৰ আগচালি। তাত এখন শয্যাত চুলিকৃষা। দুকাষে দুজনী লিগিৰীয়ে চোঁৱৰেৰে বিচি বিচি নাম গাইছে। চাংঘৰৰ পৰা বুলিনিলৈ খট্‌খটি। টোলৰ দুৱাৰত দুয়ো ফালে সশস্ত্ৰ প্ৰহৰী। সময় আবেলি।)

লিগিৰী।—সোণালী পালেঙত অ' মন তৰা,
ৰূপালী তলিচা অ' মন তৰা,
কমোৱা তুলাৰে তুলী মন তৰা,
আহাঁ নিদ্ৰাৱলী স্বৰ্গৰ পৰা।
চোঁৱৰে সিঁচিছে অ' মন তৰা,
সুগন্ধি মলয়া অ' মন তৰা,
স্বৰ্গদেৱ নিদ্ৰা যাওক বুলি মন তৰা,
আহাঁ নিদ্ৰাৱলী স্বৰ্গৰ পৰা।

ৰজা।—শত্ৰু! চাৰিওফালে শত্ৰু! আকাশত শত্ৰু, বতাহত শত্ৰু, আন্ধাৰত শত্ৰু, পোহৰত শত্ৰু। যেনি চাওঁ তেনি বিভীষিকা,—খোলা তৰোৱালৰ তিৰবিৰণি। সপোনত ষড়যন্ত্ৰ, দিঠকত অৰাজকতা। সৌৱা গদাপাণি আহিছে, মোৰ তেজ পিবলৈ আহিছে। (চক্ খাই জঁাপ্

মাৰি উঠি) মই কলৈ যাওঁ! ক'ত লুকাওঁ! কোনে মোক ৰক্ষা কৰিব!

(বেগেৰে খটখটিয়ে দি নামি আহে, এজনী লিগিৰীও পিচে পিচে আহে। ইজনী ভিতৰলৈ সোমাই যায়।)

ৰজা।—(চকিত ভাবে চাৰিওফাললৈ চাই) স্বপ্ন! দিনে নিশাই স্বপ্ন! মই আজি এক বিভীষিকাময় স্বপ্নৰ সমষ্টি! এয়েই নে সিংহাসনৰ মূল্য!

(লিগিৰীৰে সৈতে ৰাণীৰ প্ৰবেশ)

ৰাণী।—বঙ্গহৰ দেও! আপুনি শয্যা এৰি আহিল কিয়? আপোনাৰ বিশ্ৰামৰ আৱশ্যক।

ৰজা।—শয্যা দুখীয়াৰ শান্তিৰ আকৰ, পৰিশ্ৰমৰ অৱসাদ দূৰ কৰিবৰ অমোঘ ঔষধ। কিন্তু ৰজাৰ শয্যা কাঁইটেৰে ভৰা; তাত শান্তি নাই। সজাগত চিন্তাৰ জুয়ে হৃদয় ভস্ম কৰে, টোপনিত চিকমিকীয়া তৰোৱালে বুকৰ তেজ পিবলৈ নাচি আহে!

ৰাণী।—বঙ্গহৰ দেও! আপুনি মিছা আশঙ্কাত বিতত হৈছে কিয়? এনে ৰখীয়া-পৰীয়াৰ মাজত শত্ৰুৰ ভয় ক'ত?

ৰজা।—শত্ৰু যে মোৰ মগজুত! তাক খেদাব নোৱাৰোঁ।

ৰাণী।—আপুনি ভিতৰলৈ আহক, মূৰত অলপ তেল লওক। বেজৰকৱাই কৈছে ৰাজকাৰ্য্যৰ চিন্তাত আপোনাৰ মূৰত তাপ সোমাইছে, অলপ টোপনি আহিলেই সকাহ পাব।

ৰজা।—তাপ সোমাইছে! ঠিক কথা! কিন্তু সেই তাপ নকমে। আৰু টোপনি! টোপনি নহাই মঙ্গল। চকু মুদিলে যি ভয়াবহ দৃশ্য মোৰ চকুত পৰে, সি দিঠকতকৈও ভয়ঙ্কৰ।

ৰাণী।—আপুনি অমূলক চিন্তাত বিতত হৈছে কিয়?

ৰজা।—অমূলক নহয় ৰাণী। চকুৰ আগত ছজন ৰজাৰ হত্যা দেখিছোঁ। তেওঁলোকৰ প্ৰেতাত্মা এতিয়াও ঘূৰিব লাগিছে। যেতিয়ালৈকে গদাপাণি জীয়াই থাকিব, তেতিয়ালৈকে মোৰ জীৱনৰ আশা নাই। ইমান দিন কোঁৱৰ আছিলোঁ, বৰ সুখত আছিলোঁ। চিন্তা নাছিল, চৰ্চ্চা নাছিল, ভয় নাছিল, উদ্বেগ নাছিল। কি শান্তিৰ জীৱন! আজি সিংহাসন লৈ সকলো হেৰুৱালোঁ। ছজন ৰজাৰ তেজেৰে ৰাঙ্গলী এই সিংহাসন! আজি ইয়াত প্ৰেতৰ তাণ্ডৱ লীলা, সম্মুখত বিভীষিকাৰ দানবী মুৰ্ত্তি, পিচত অজ্ঞাত যড়যন্ত্ৰৰ ভীষণ জাল! কোনে ক'ব—কেতিয়া মোৰ প্ৰাণ যায়!

ৰাণী।—আপুনি চিন্তা এৰক, বিপদৰ ছায়া আপুনি নিলগ হ'ব!

ৰজা।—তুমি বিপদৰ গুৰুত্ব বুজা নাই, নুবুজা। ভিতৰলৈ যোৱাঁ। দুৱৰী!

(দুৱৰীয়ে সেৱা জনায়।)

ৰজা।—বুঢ়াগোঁহাই ডাঙ্গৰীয়া অহা নাই?

দুৱৰী।—ত'ত অথনিয়েই আহিছিল। স্বৰ্গদেৱে বিশ্ৰাম লৈছে বোলাত চ'ৰাতে বৈ আছে।

ৰজা।—ইয়ালৈকে মাতি আন। ৰাণী! নোযোৱা কিয়?

(এফালে দুৱৰীৰ, আনফালে ৰাণী আৰু লিগিৰীৰ প্ৰস্থান)

ৰজা।—অনৰ্থক ৰক্তপাত! অনৰ্থক অঙ্গক্ষত! অনৰ্থক ষড়যন্ত্ৰ! সকলো কোঁৱৰৰ অন্ত হ'ল, কিন্তু যাৰ ভয়ত মোৰ চকুত টোপনি নাই, প্ৰাণত শান্তি নাই, সেই গদাপাণি পলাল। ইমান আয়োজন, ইমান সতৰ্কতা ব্যৰ্থ হ'ল। নেগুৰ কাটি জীয়া বাঘ চোঙত মেলিলোঁ। তাক ধৰিব নোৱাৰিলে মোৰ ৰক্ষা নাই, সি মোৰ তেজ পিবলৈ কৰবাত জোপ ল'ব লাগিছে। হয় গদাৰ, নহয় মোৰ মৰণ অনিবাৰ্য্য। দুয়োৰে জীৱন অসম্ভব।

(বুঢ়াগোঁহাইৰ প্ৰবেশ)

ডাঙ্গৰীয়া, গদাপাণিক পালে নে নাই?

বুঢ়া।—নাই স্বৰ্গদেৱ। চাৰিওফালে সৈন্য পঠিয়ালোঁ, হাবি-বন, জান-জোপোহা পিতপিতকৈ বিচৰালোঁ, কিন্তু গদাপাণি নোলাল। দেখিছোঁ বুলি কওঁতাও কোনো নাই।

ৰজা।—গদাপাণিৰ দৰে এটা প্ৰকাণ্ড মুনিহ অলক্ষিতে পলাই যায়,—ই হ'ব পাৰে নে ডাঙ্গৰীয়া? নিশ্চয় কোনোবাই দেখিছে। মই বুজিছোঁ মোৰ সকলো প্ৰজা ৰাজভক্ত নহয়। আপুনি চোৰাংচোৱা নিযুক্ত কৰক, যাৰে ওপৰত সন্দেহ হয় তাকেই কঠোৰ শাস্তি দিয়ক।

বুঢ়া।—তাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। অনুসন্ধানৰ কোনো পন্থা বাদ দিয়া নাই।

ৰজা।—অকল অনুসন্ধান কৰিলেই নহয়, গদাপাণিক ধৰিব লাগিব। যি অভয়-বাণীৰে আপুনি মোক সিংহাসন লবলৈ আহ্বান কৰিছিল, প্ৰতিদ্বন্দ্বীশূন্য কৰিবলৈ প্ৰতিশ্ৰুত হৈছিল, গদাপাণিক ধৰিব নোৱাৰিলে সি প্ৰতাৰকৰ চাটু বাক্যত পৰিণত হ'ব। আপুনি যাওক, জয়মতীক সোধক, গদাপাণি কলৈ গৈছে। আনে নাজানিলেও জয়মতীয়ে নিশ্চয় জানে।

বুঢ়া।—জনাটোৱেই সম্ভব।

ৰজা।—সম্ভব কি ডাঙ্গৰীয়া! নিশ্চয় জানে। আপুনি এতিয়াই জয়মতীক সুধি বাতৰি আনক।

বুঢ়া।—সুধিবলৈ বাকী নাই। জয়মতীয়ে নকয়।

ৰজা।—নকয়! ক'বলৈ বাধ্য নকৰিলে কিয়?

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱ! সকলো উপায় অবলম্বন কৰিলোঁ, কিন্তু ফল নধৰিলে। অনুনয়-বিনয় কৰি সুধিলোঁ, প্ৰলোভন দেখুৱাই সুধিলোঁ, কূট প্ৰশ্নৰ আশ্ৰয় ললোঁ,—একোৱেই জয়মতীক টলাব নোৱাৰিলে। শেহত ভয় দেখুৱালোঁ, তথাপিও জয়মতী নিৰুত্তৰ।

ৰজা।—তাইক তেতিয়াই বন্দী নকৰালে কিয়?

বুঢ়া।—তাৰ বাকী ৰখা নাই। জয়মতীক ধৰাই অনা হৈছে। বৰ্ত্তমান তেওঁ বন্দীপাল বৰুৱাৰ তত্ত্বাৱধানত আছে।

ৰজা।—তাইক শাস্তি দিয়া নাই কিয়?

বুঢ়া।—তাৰ কাৰণ আছে। যদিও স্বৰ্গদেৱৰ সিংহাসন দৃঢ় কৰি

ৰাজ্যত শান্তি স্থাপন কৰাই মোৰ এক মাত্র উদ্দেশ্য, তথাপি সকলোৰে বিশ্বাস কোঁৱৰসকলৰ অঙ্গক্ষতত মোৰ হে যেন কিবা স্বার্থ আছে, যেন ই মোৰ ৰাজক্ষমতা অধিকাৰৰ গোপন ষড়যন্ত্র। তাতে জয়মতী ৰাজ-বোৱাৰী। সেই দেখি জয়মতীৰ বিচাৰৰ দায়িত্ব মোৰ গাত ল'ব নোখোজোঁ। স্বৰ্গদেৱে নিজে বিচাৰ কৰক। যদি স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ মানি উত্তৰ দিয়ে, ভালে ভালে পঠিয়াই দিব; যদি নিদিয়ে এনে শাস্তিৰ বিধান কৰিব যাতে সঙ্কল্পৰ সকলো দৃঢ়তা ছিগি-ভাগি মৰিমূৰ হয়।

ৰজা।—ভাল কথা। তাইক আনিবলৈ কওক।

বুঢ়া।—(দুৱৰীৰ প্রতি) তই যা। বন্দীপাল বৰুৱাক ক— জয়মতীক লৈ আহক।

(দুৱৰী ওলাই যায়।)

ৰজা।—এজনী সামান্যা নাৰী, তায়ো মোক অৱজ্ঞা কৰে! মই ৰজা, মই তাৰ বিচাৰ কৰিম। মোৰ কার্য্যত ব্যাঘাত জন্মিলে,—নাৰী হওক, পুৰুষ হওক, কাৰো ৰক্ষা নাই।

(ৰজা আৰু বুঢ়া গোঁহায়ে আসন গ্রহণ কৰে। তাৰ পাচত বন্দীপাল বৰুৱা আৰু চাওদাং-বেষ্টিতা জয়মতীৰ প্রবেশ। জয়মতীয়ে ৰজাক ওলগ জনায়।)

ৰজা।—জয়মতী, তোমাক নকলেও হ'ব—কিয় তোমাক ইয়ালৈ অনাইছোঁ। কোনো ৰাজনৈতিক কাৰণত তোমাৰ স্বামীৰ

প্ৰয়োজন হৈছে। তেওঁক আমি পোৱা নাই। তেওঁ ক'ত আছে, আমাক তাৰ বাতৰি লাগে।

জয়।—(নিমাত।)

বুঢ়া।—গদাপাণিৰ বিৰুদ্ধে গুৰুতৰ অভিযোগ আছে। তেওঁ ৰাজদ্ৰোহৰ ষড়যন্ত্ৰত লিপ্ত বুলি জনা গৈছে।

জয়।—মিছা কথা।

ৰজা।—হ'ব পাৰে মিছা, কিন্তু তাৰ প্ৰমাণ দিয়াৰ ভাৰ তেওঁৰ ওপৰত। তাকে নকৰি তেওঁ পলাই গৈ দোষ বঢ়াইছে কিয়?

বুঢ়া।—এতিয়াও তেওঁৰ দোষ সাব্যস্ত হোৱা নাই। যদি তেওঁ নিজক নিৰ্দ্দোষ বুলি প্ৰমাণ কৰিব পাৰে, কোনেও তেওঁৰ চুলি এডালো স্পৰ্শ নকৰে।

ৰজা।—তুমি নিৰ্ভয়ে বাতৰি দিয়াঁ। কোৱাঁ—তোমাৰ স্বামী ক'ত?

জয়।—মই নকওঁ।

ৰজা।—জয়মতী! মনত ৰাখিবা শাসন-বিধি বৰ কঠোৰ। ই কেচুৱাৰ ধেমালি নহয়। এতিয়াও সময় দিছোঁ। তুমি মোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াঁ।

জয়।—(নিমাত।)

বুঢ়া।—তুমি বাৰে বাৰে স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ অমান্য কৰিছা, নামাতি ৰণ জিকিব খুজিছা। কিন্তু সি নহব। তোমাৰ মুখত কথা নোলালে আমি উলিয়াই লবলৈ বাধ্য হম।

জয়।—মোৰ কথা মই কৈছোঁ। স্বামীৰ সম্পৰ্কে মোৰ পৰা কোনো বাতৰি নাপায়।

ৰজা।—ইমান দম্ভ! শেষ বাৰ মই কৈছোঁ—মোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়া। মনত ৰাখিবা—বিচাৰত মতা-তিৰুতা নাই, ডাঙ্গৰ-সৰু নাই, আপোন-পৰ নাই। যদি তুমি মঙ্গল বাঞ্ছা কৰা, ততালিকে কোৱা গদাপাণি ক'ত।

জয়।—(আপোনা-আপুনি) মঙ্গল! নিজৰ মঙ্গল!

বিপদ-বহ্নিৰ ঘোৰ জ্বলন্ত কুণ্ডত
স্বামীক অৰ্পণ কৰি আপোন হাতেৰে,
নাৰীৰ মঙ্গল যদি, অমঙ্গল ক'ত ?
নাৰীৰ সম্পদ-সুখ, জ্যোতি জীৱনৰ,
যত দিন নিৰাপদ জীৱন-ঈশ্বৰ।
শাসকৰ দণ্ডাঘাতে, নীচ প্ৰলোভনে,
নন্দনৰ সুধাসনা মুকলি বাহুৱে
পাৰিব নে নিলগাব পূৰ্ব্বে প্ৰলয়ৰ,
সতীক পতিৰ পৰা পথ ভুলোৱাই ?
আচৰিত! ৰজা আজি ইমান অবোধ!

ৰজা।—জয়মতী! উত্তৰ নিদিয়া তুমি ? তুমি জনা উচিত ধৈৰ্য্যৰো সীমা আছে। এই মুহূৰ্ত্তত মোক সম্বিধান লাগে। নহলে—কঠোৰ—অতি কঠোৰ শাস্তি ভোগ কৰিবা।

জয়।—স্বৰ্গদেৱ! আপোনাৰ ক্ষমতা অশেষ, যি ইচ্ছা কৰিব পাৰে। মোৰ সম্বিধান দি থৈছোঁ। মোৰ স্বামীৰ কথা মই নকওঁ।

বুঢ়া ।—জয়মতী ! তুমি ৰাজ-আদেশ লঙ্ঘন কৰি নিজক দোষী সাব্যস্ত কৰিছা, গদাপাণিৰ বাতৰি গোপন কৰি তুমিও ষড়যন্ত্রত লিপ্ত বুলি প্রমাণ কৰিছা। দুয়োটাই গুৰু অপৰাধ। তাৰ শাস্তি অতি ভীষণ। তুমি নাৰী, সেই দেখি মই তোমাক অনুৰোধ কৰিছোঁ, তোমাৰ সঙ্কল্প পৰিত্যাগ কৰা, কোঁৱৰ ক'লৈ গ'ল কৈ দিয়া, নিৰ্বিঘ্নে ঘৰলৈ যোৱা।

জয় ।—ক্ষমা কৰিব, মই তেনে অনুৰোধ ৰাখিব নোৱাৰোঁ।

ৰজা ।—তুমি নোকোৱা ?

জয় ।—নকওঁ ।

ৰজা ।—নোকোৱা ?

জয় ।—(নিমাত ।)

ৰজা ।—অসহ্য ! বন্দীপাল বৰুৱা ! এইক লৈ যোৱা। যেতিয়ালৈকে তাই গিৰিয়েকৰ কথা নকয়, তেতিয়ালৈকে কঠোৰ শাস্তি দিবা। চাওঁ, তাইৰ অহঙ্কাৰ কিমান পৰ থাকে ।

(বন্দীপাল বৰুৱাৰ ইঙ্গিত মতে চাওদাঙ্গে কাঁকলত ধৰি লগায় ।)

জয় ।—(আপোনা-আপুনি)

ধৈৰ্য্য দিয়া, শক্তি দিয়া, হৃদয়-দেৱতা ।
শাস্তি যেন হয় মোৰ শান্তিৰ অমিয়া ;
পশুবল উটি যায়, হাঁহিৰ সোঁতত ।
পতিপ্রেম হোক মোৰ অক্ষয় কৱচ ।

উপস্থিত শুভক্ষণ। বলি দি ই প্ৰাণ,
পাৰোঁ হে ৰাখিব যদি পতিৰ সম্মান,
ধন্য হ'ব নগণ্য ই নাৰীৰ জীৱন।
পৰিণাম দেশৰ মঙ্গল। ভয় কিয় ?
শাস্তি যে করুণা-ধাৰা বিশ্ব-বিধাতাৰ,
ধুই যত ধূলি-বালি চেঁকা সংসাৰৰ,
নিৰ্ম্মুক্ত নিৰ্ম্মল আত্মা কৰিব স্বাধীন,
প্ৰেৰণাত বিশ্ব জুৰি ব'ব শান্তি-নই।
ইযে মোৰ জীৱনত দেৱ-আশীৰ্ব্বাদ,
আত্ম-পৰীক্ষাৰ এক সুবৰ্ণ-সুযোগ।
(ফুটাই) স্বৰ্গদেৱ ! ডাঙৰীয়া ! নমস্কাৰ গ্ৰহণ কৰিব।

(বন্দীপাল বৰুৱাই জয়মতীক লৈ যাবলৈ ধৰে।)

ৰজা।—(বহাৰ পৰা উঠি) কি ! ইমান অহঙ্কাৰ ! বন্দীপাল বৰুৱা ! যিমান কঠোৰ শাস্তিৰ কল্পনা কৰিব পাৰা, তাৰ এটাও বাদ নিদিবা। বেতৰ কোব, চমটা, চোৰাত, আমৰলি—একোৰে বাকী নাৰাখিবা। তেও যদি নকয়, গাৰ মঙহ ডোখৰে ডোখৰে ছিঙ্গি, হাড় গুৰি কৰি, কলিজা ছিৰাছিৰকৈ ফালি অন্তৰৰ পৰা উলিয়াই আনিবা—গদাপাণি ক'ত।

(বেগেৰে গুলাই যায়।)

দ্বিতীয় অঙ্ক শেষ।

তৃতীয় অঙ্ক।

প্ৰথম দৃশ্য।

(নগা পাহাৰৰ এটা টিলা। কাষে দি এটা জুৰি বৈ গৈছে; বেলিৰ পোহৰত পানীত এটা তিৰবিৰণি উঠিছে। পাৰত নানা জাতীয় গছ, মাজে মাজে শিল আৰু ঠায়ে ঠায়ে গহ্বৰ। সময় আবেলি। ভৈয়ামলৈ মুখ কৰি নগাবেশী গদাপাণি, সম্মুখত গছৰ তলত লুকুৱা গাওঁ, নগৰ আদি, পিচফালে ওখ পৰ্ব্বতৰ শাৰী।)

গদা।—বিমান হেপাহে মোৰ দৃষ্টি বিয়পাওঁ,
সিমানে আন্ধাৰে কৰে সৃষ্টি অন্ধতাৰ।
নেদেখোঁ সি ৰম্যপুৰী ৰজাৰ কাৰেং,
সৌন্দৰ্য্য-প্ৰোহাৰী নাই চঞ্চলা ফুলনি,
দিখৌৰ সঙ্গীত-ধ্বনি নপশে কাণত!
সম্মুখত মাত্ৰ এক অৰণ্য বিশাল,
আন্দোলিত পল্লৱৰ অনন্ত সাগৰ।
তাৰেই গৰ্ভত হায়! কোন এচুকত
অভাগাৰ জীৰ্ণাবাস অভাব-মলিন,
অনন্ত ই আন্ধাৰৰ বুকত বিলীন!
চিৰহাস্যময় সেই মুকুতা-উজ্জ্বল
জয়াৰ বদনখনি স্নিগ্ধ সুষমাৰ,
বিজুলী চমকে যায় দেখা দি লুকায়।

(জপলুর প্ৰৱেশ।)

জপলুৰ।—অ' ! তুমি অ'লে ইয়াতে অকলে টাকিছে। গৰত কেলে নাযায়। বাত নাকায় না ?

গদা।—(আপোনা-আপুনি) ঘৰ ! ঘৰ ক'ত !
পৰ্ব্বতৰ গুহা,—এয়ে ঘৰ দুৰ্ব্বলৰ।
সম্মুখত মহাবন, অতল গহ্বৰ,
পিচত আকাশ-ছোৱা পৰ্ব্বতৰ শিৰ,—
অতি উপযুক্ত এয়ে স্থান ঢাকিবৰ
কাপুৰুষ-বদনৰ কলঙ্ক লাজৰ।
(ফুটাই) মোৰ অলপ কাম আছে। নগৰৰ বাতৰি আনিবলৈ মানুহ পঠাইছিলোঁ, এতিয়াও অহা নাই। আহিলেই যাম।

জপলু।—ইয়াতে নাটাকিবি, বাট কাই আহিবি। আমি ওপৰ চাংতে যাব। তাতে হৰ নগা মানু আছে, আমি লগতে ল'ব লাগিব। এতিয়া গৰতে যাবি। তুমি গৰতে নাযালে বেণু বাট নাকায়। তাই তোকে বৰ বাল পায়। আমি আহিলে।

(প্ৰস্থান)

গদা।—নগ্ন দেহ, নগ্ন ভাষ, সৰল নগাৰ,
কৰা নাই সভ্যতাই জটিল-কুটিল।
গৃহহীন অতিদীন পলৰীয়া মই,
তথাপি আদৰ কৰি যাচিছে আশ্ৰয়,

কিমান সম্মান কৰে দেও ৰজা বুলি ।
কিমান শ্ৰদ্ধাৰে মোক শুশ্ৰূষে যতনে
নাগবালা ৰেণু মোৰ ভগিনী মিত্ৰব ।
জানিলেহেতেন যদি প্ৰাণৰো প্ৰাণত
একেখনি ছবি মোৰ যাউতিযুগীয়া
জীৱনে-মৰণে, নতু জন্মজন্মান্তৰে,
—যাৰ অভাবত মোৰ অস্তিত্ব নৰয়,—
নাৰীৰ মস্তকমণি জয়মতী মোৰ।

(প্ৰস্থান)

(ৰেণু আৰু জেঙ্গুৰ প্ৰবেশ)

জেঙ্গু ।—দেও ৰজা দেও ৰজা কৰি কেলে গুাৰ পুৰিছে ? বলিয়া ৰজা, বনাই পুৰিছে, তাকে নাপাবি। কেলে বিচাৰিব লাগিছে ? বোক লাগিলে এনেয়ে গৰতে যাব ।

ৰেণু ।—নাযায়। আমি আগে ডেকিছে। পাহাড়তে বহি টাকিব, হুমুনিয়া কাঢ়িব ; নহলে বৈয়ামলে চাই বকি টাকিব।

জেঙ্গু । —বাট নেকোৱাকে নো কেইদিন টাকিব! টাকিব নাপাৰিলে নাযাব না ? আমি নবহে, এতিয়া আহিবি।

ৰেণু —নাযায়। হি নাকালে আমিও নাকায়। আমি কাব, হি লগোনে টাকিব, হেইটো হ'ব নাপাৰে। আমি তাকে ডেকিব। ইয়াতে বাগ আছে, ম' আছে, হাতী আছে, তাকে দৰি মাৰিব।

জেঙ্গু ।—হেইটো মান্থ মাৰিব পাৰে না ?

ৰেণু।—ডেকিলে নোৱাৰিব, নেডেকিলে কি কৰিব? তাকে নেডেকিলে আমি টাকিব নাপাৰে, বুকুকান পুৰি টাকে। হেৌ জুৰিৰ দাঁতিতে ডেকিব, আহিবি।

জেন্নু।—আমি নাযায়। ইয়াতে গান গাই টাকিব, হুনিলে হিও আহিব।

ৰেণু।—নাহিলে অ'লে ডেকিব লাগিব।

জন্নু।—ডেকিব। এতিয়া গাৱি।

(দুয়োৰে নৃত্য-গীত)

দুয়ো।—তিৰবিৰ তিৰবিৰ জুৰিৰ নাচন,
গছৰ আগত সোণৰ ঢৌ।
দিপলিপ কূলত ফুলৰ কাচন,
ৰিব্ৰিব্ বাত জৰে মৌ।
জিলিৰ তালত জিন্-জিন্-জিন্-জিন্,
বিৰিথ নাচে ধিন্-ধিন্-ধিন্-ধিন্,
উগুল-থুগুল আকুল মন, বুকৰ মাজত কিবাৰ ঢৌ।

(গীতৰ মাজে মাজে ৰেণুৱে চঞ্চল ভাবে ইভালে সিফালে চায়।)

(হঠাৎ গীত বন্ধ কৰি)

ৰেণু।—হেই ফালে কিবা আহিছে।

জেন্নু।—(ভালকৈ চাই) হয়, হেই দুটা বৈয়ামৰ মান্নু, কিবা ডেকিছে; ধেনু-কাঁড় লগতে আনিছে, জুপি জুপি আহিছে।

ৰেণু।—আমি জানিছে, দেওৰজাকে মাৰিব আহিছে। আৰু এদিন আহিছিলে। আহিবি, দেও ৰজাকে ডেকিব।

(একালে দুয়ো লৰি ওলাই যায়, আনফালে হাতত ধনু-কাঁড় লোৱা
দুটা মানুহ সোমায়।)

প্ৰথম।—(নিলগলৈ দেখুৱাই) মনে মনে ব'ল, সেইটো ঠিক
গদা কোঁৱৰেই হয়।

দ্বিতীয়।—হয় যেন লাগিছে। নহলে ইমান দীঘল-ডাঙ্গৰ
মানুহ ক'ৰ পৰা ওলাব!

প্ৰথম।—এই ফালেই আহিছে, ভালকৈ চাই লোৱা যাওক।
যদি হয়, একে লগেই কাঁড় মাৰিম দেই।

দ্বিতীয়।—আহ, সৌ জোপাটোৰ আঁৰত লুকাই লওঁ। বৰকৈ
কাষ নাচাপিবি আকৌ। আগ ধৰি গম পাবৰ হলে
আহৰি।

(দুয়ো একালে ওলাই যায়, আন
ফালে ব্যাকুল ভাবে গদাপাণি সোমায়।)

গদা।—(আপোনাআপুনি) কি শুনিলোঁ!

কঠোৰ পীড়ন সহি পাষণ্ড ৰজাৰ
জয়া মোৰ মৃত্যুৰ মুখত! আৰু মই?
খ্যাতি ল'ই বীৰবাহু গদাপাণি বুলি
দেশ এৰি হীনবেশে ৰাখিছোঁ জীৱন।
ছিগি যা হৃদয় গ্ৰন্থি, দূৰ হ চেতনা,
হানা বজ্ৰ পুৰন্দৰ নিৰ্ম্মম বুকত।
নৰক! বদন মেলি কৰ মোক গ্ৰাস।

(আগত ৰেণু আৰু পিচত জেনু লৰি সোমায়।)

ৰেণু।—(সোমোৱাৰ লগে লগে) ৰজা। ৰজা! বৈয়ামৰ মানুহ —বৈয়ামৰ মানুহ—(গদাপাণিক সাবটি ধৰে। এনেতে বাহিৰৰ পৰা দুপাট কাঁড় আহি ৰেণুৰ কাষে দি সোমায়; গদাপাণিৰ ভৰিৰ ওচৰত ৰেণু বাগৰি পৰে)।

গদা।—(চক খাই উঠি) কি হ'ল! কি হল! ৰেণু! ৰেণু! (ৰেণুক ধৰে।)

ৰেণু।—বৈয়ামৰ মানুহ।

গদা।—(বাহিৰলৈ ডিঙ্গি মেলি চাই ভেঁা-ভেঁা কৰে ওলাই যায়।)

জেনু।—(ৰেণুৰ গাত উবুৰি খাই পৰে।)

(জপলুৰ প্ৰবেশ।)

জপলু।—টুকুৰাটুকুৰ কৰিলে। মিতাকে মাৰিব আহিছিলে! (ৰেণুক দেখি) ৰেণু! ৰেণু! (ধৰে)।

ৰেণু।—বৈয়ামৰ মানুহ, কাঁড় মাৰিছিলে।

(গদাপাণিৰ প্ৰবেশ।)

গদা।—ৰেণু! ৰেণু! মোক ৰক্ষা কৰিবলৈ তোমাৰ প্ৰাণ দিলা! (ৰেণুক ধৰে।)

জপলু।—আমি ওপৰ চাঙৰ পৰা আহিছিলে, বৈয়ানৰ মানুহ লৰি গৈছিলে, ডৰি কাটি পেলালে।

ৰেণু।—(অলপ মূৰ দাঙ্গি) ৰজা! ৰজা! (গদাপাণিৰ ফালে দুয়ো হাত মেলি উঠিবৰ চেষ্টা কৰি বাগৰি পৰে আৰু মৃত্যু হয়।)

জেনু।—(ৰেণুক সাবটি ধৰি কান্দে।)

জপলু।—(কান্দে।)

গদা।—(একেৰাহে কিছুপৰ বেণুলৈ চাই থাকি)
ক্ৰুৰ সৰ্প গত-প্ৰাণ।
কিন্তু সেই আশী বিষে হৰিলে জেউতি
প্ৰকৃতি বুকৰ এটি ফুল্ল কুসুমৰ!
মোৰেই পাপত এই নাৰীৰ মৰণ।
আৰু এটি নাৰী-প্ৰাণ যায় যায় যায়!
নোৱাৰোঁ থাকিব স্থিৰ, নালাগে জীৱন,
নহওঁ নহওঁ আৰু কাৰো বধ-ভাগী।
নালাগে নালাগে মোক সহায়-সাৰথি,
নকৰোঁ কামনা আৰু ৰাজ-সিংহাসন।
আজি শেষ, নগাবেশ, প্ৰাণৰ মমতা,
শেষ আজি জীৱনৰ সকলো সাধনা।
বিদায়! বিদায় মোৰ আশ্ৰয়ৰ স্থল,
বিপদৰ বন্ধু মোৰ অন্তিম বিদায়।
যাওঁ, যাওঁ, উৰি যাওঁ, নোৱাৰোঁ থাকিব,
বিজুলী-সঞ্চাৰে গৈ ৰজাৰ হাতত
দিওঁ ধৰা, দিওঁ সঁপি নিষ্কৰ্ম্মা জীৱন।
খণ্ড খণ্ড কৰি মোৰ মাংস শৰীৰৰ
বিতৰক মাংসাহাৰী প্ৰাণীৰ মাজত;
হোক যোগ্য প্ৰায়শ্চিত্ত কাপুৰুষতাৰ।
লুপ্ত হোক গদা নাম পৃথিৱীৰ পৰা!

(বেগেৰে প্ৰস্থান।)

জপলু।—মিতা! মিতা! (পিচত লৰি যায়।)

(জেন্থুৱে বেণুৰ গাত ধৰি থকা অৱস্থাতে তেওঁলোকৰ ফালে মুৰ তুলি চায়।)

দ্বিতীয় দৃশ্য।

ৰজাৰ ভিতৰ চ'ৰা।

সময়—ডেৰ পৰ।

(চুলিক্‌ফাৰ প্ৰবেশ।)

ৰজা।—ইমান দিনেও গদাপাণিৰ বাতৰি নোলাল। খাওঁতে-শোওঁতে, উঠোঁতে-বহোঁতে ভূতৰ দৰে মোৰ পিচে পিচে গদাপাণি। তাৰ চকুৰ জ্যোতিয়ে শৰীৰ দহি নিয়ে, ভ্ৰূকুটিত অন্তৰ কঁপি উঠে। কোনে মোক তাৰ দৃষ্টিৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব। আৰু জয়মতী—ইমান ধৈৰ্য্য, ইমান সহিষ্ণুতা এই তিৰুতাজনীৰ। ই স্বপ্ন নে দিঠক!

(বন্দীপাল বৰুৱা সোমায় আৰু ৰজাক সেৱা জনায়।)

বন্দীপাল বৰুৱা! মই মাতিছোঁ তোমাক সুধিবলৈ—কেনেকৈ তুমি ইমান অকৰ্ম্মণ্য হ'লা! এজনী তিৰুতাৰ মুখৰ পৰা একেষাৰ কথা উলিয়াব নোৱাৰিলা!

বন্দী, ব।—স্বৰ্গদেৱ! বন্দীৰ কোনো অপৰাধ নাই। জয়মতীৰ মুখৰ পৰা কথা উলিওৱা সাধ্যৰ অতীত।

ৰজা।—তুমি শাস্তি দিওৱাত কৃপণতা কৰিছা।

বন্দী, ব ।—কেতিয়াও কৰা নাই স্বৰ্গদেৱ। এনে গুৰুতৰ শাস্তি পৃথিবীত কোনেও কাকো দিয়া নাই। আপুনি নিজে তাৰ প্ৰমাণ চাব পাৰে। বেতৰ কোবত গোটেই গা ডোখৰে ডোখৰে ছিগি গৈছে, কাপোৰ-কানি তেজেৰে ৰাঙ্গলী হৈছে, কোৰ তপতাই গোটেই গা পুৰি দিয়া হৈছে। তাৰ ওপৰত খাৰণি, চোৰাত, আমৰলি। ইমানতো জয়মতীৰ কান্দোন ওলোৱা নাই, হাঁহি-মুখ মলিন হোৱা নাই। যেনে অৱস্থা হৈছে, শাস্তি দিবলৈ আৰু ঠাই নাই।

ৰজা।—ঠাই থাকক বা নাথাকক, শাস্তি বন্ধ হ'ব নোৱাৰে।

বন্দী, ব ।—স্বৰ্গদেৱ! জয়মতীৰ আয়ুস আৰু এদিন কি ছুদিন মাথোন; এতিয়া শাস্তি দিয়াত লাভ কি?

ৰজা।—লাভ হওক, ক্ষতি হওক, তাৰ বিচাৰ তোমাৰ কাম নহয়। তোমাৰ কৰ্ত্তব্য আদেশ পালন। যোৱাঁ, শাস্তিৰ কোব তিনি গুণ চৰাই দিয়াঁ। হয় গদাপাণিৰ বাতাৰ, নহয় মৃত্যু—এয়ে তাইৰ মুক্তিৰ উপায়। ইয়াৰ যেন অন্যথা নহয়। পৰিণামলৈ লক্ষ্য ৰাখি কাম কৰিবা।

(বন্দীপাল বৰুৱাৰ প্ৰস্থান।)

এজনী সামান্য তিৰুতা, মোহাৰিলেই মৰে, তাইৰ ইমান অহঙ্কাৰ!

(ৰাণীৰ প্ৰবেশ।)

ৰাণী।—বঙ্গহৰ দেও! দাসীৰ এটি মিনতি ৰাখক,—এতিয়াও জয়মতীক এৰি দিয়ক।

ৰজা।—তুমিও মোৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিব খুজিছা! যোৱা, আৰু মোক তেনে অনুৰোধ নকৰিবা।

ৰাণী।—বঙ্গহৰ দেও! মই আপোনাৰ দাসী—সহধৰ্ম্মিণী। আপোনাৰ মঙ্গল-কামনাৰ বাহিৰে আৰু মোৰ উদ্দেশ্য নাই।

ৰজা।—জয়মতীৰ মুক্তিত মোৰ মঙ্গল নে অমঙ্গল ?

ৰাণী।—নাৰীৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰাৰ পৰা কেতিয়াও কাৰো মঙ্গল হোৱা নাই। যি নাৰীৰ সম্মান নুবুজে, তাৰ ধ্বংস নিচেই ওচৰত। দ্ৰৌপদীক অপমান কৰাৰ ফলত কৌৰৱৰ চিন নাথাকিল; সীতাক লাঞ্ছনা দি ৰাৱণৰ বিৰাট পৰিবাৰ ধ্বংস হৈ গ'ল। এই যে জয়মতীৰ ওপৰত অত্যাচাৰ, ইয়াৰ পৰিণাম বৰ ভয়ানক হ'ব। আপুনি এতিয়াও ক্ষান্ত হওক। ভাবি চাওক—গদাপাণিৰ বাতৰি দিলেও জয়মতীয়ে দেখুৱাই দিব নোৱাৰে, বিচাৰিব লাগিব। তেনে স্থলত নাৰী-হত্যাৰ প্ৰয়োজন কি ?

ৰজা।—নাৰীয়ে নাৰীৰ দৰে আচৰণ নকৰে কিয় ?

ৰাণী।—নাৰীৰ আচৰণ! এয়েই তো নাৰীৰ আচৰণ। সংসাৰত এনে কোনো প্ৰিয়বস্তু নাই, যাক সতীয়ে পতিৰ নিমিত্তে বিসৰ্জ্জন দিব নোৱাৰে। আন কি, স্বামীৰ ওচৰত নিজৰ প্ৰাণো অতি তুচ্ছ। আপুনি আজিও নাৰীৰ অন্তৰৰ পৰিচয় পোৱা নাই। নাৰীৰ অন্তৰত কোমলতা কঠিনতাৰ মধুৰ মিলন। সাধাৰণ দুখৰ দৃশ্যতে নাৰীৰ চকুত চকু-লো

ওলায়, অলপ শোকতে মূৰ্চ্ছা যায়, সহজে অন্তৰ বিচলিত হয়। কিন্তু বিপদক বুকু পাতি দি যেতিয়া প্ৰতিজ্ঞা কৰে, ঘাইকৈ যদি তাত স্বামীৰ সম্পৰ্ক থাকে, তেতিয়া নাৰীৰ সেই কঠিনতা ইন্দ্ৰৰ বজ্ৰয়ো ভেদ কৰিব নোৱাৰে। তেনে প্ৰতিজ্ঞা লৰাবলৈ চেষ্টা কৰাত নাৰী-চৰিত্ৰৰ অজ্ঞতা মাথোন প্ৰকাশ পায়।

ৰজা।—তোমাৰ পাণ্ডিত্য মোক নালাগে।—তিকতা তিকতাৰ দৰে থাকাঁগৈ, মোক ৰাজনীতি শিকাবলৈ নাহিবা। মই জানো, মই ৰজা, মই যি আদেশকে দিওঁ প্ৰজাই পালিব লাগিব। নহলে ৰজাৰ গৌৰব ক'ত ?

ৰাণী।—জয়মতীৰ শাস্তিৰ আদেশে আপোনাৰ গৌৰব বঢ়োৱা নাই, টুটাইছে। শাস্তিয়ে জয়মতীক কন্দুৱাব পৰা নাই, কিন্তু হেজাৰ হেজাৰ মানুহৰ চকু-লো বোৱাইছে। আপুনি বুজা নাই, সেই চকু-লোৱে আপোনাৰ ওপৰত দেৱতাৰ অভিসম্পাত বৰ্ষণ কৰিছে। প্ৰজাক কন্দুৱাই ৰজাই কেতিয়াও শান্তি নাপায়! সেই দেখি মই আকৌ খাটিছোঁ, কাবৌ কৰি কৈছোঁ—জয়মতীক এৰি দিয়ক!

ৰজা।—কি! বাৰে বাৰে একেটা কথা! গুচি যোৱাঁ—যোৱাঁ!

(ৰাণীৰ প্ৰস্থান।)

ৰজা।—(উত্তেজিত ভাবে কিছু সময় খোজ কাঢ়ি) মোৰ আদেশৰ বিৰুদ্ধাচৰণ! দোষীৰ লগত সহানুভূতি! আৰু কঠোৰ হ'ব লাগিব, অবাধ্য প্ৰজাক ধৰি আনি শালত দিব লাগিব।

যাওক, সকলো যাওক,—সুখ যাওক, শান্তি যাওক, প্ৰজা যাওক, পৰিয়াল যাওক, তথাপিও মোৰ প্ৰতিজ্ঞা যাবলৈ নিদিওঁ। উগ্ৰ দণ্ডেৰে সকলোকে বুজাব লাগিব মই ৰজা, মোৰ আদেশ অলঙ্ঘনীয়। (প্ৰস্থান।)

তৃতীয় দৃশ্য।

জেৰেঙ্গা পথাৰ।

সময়—সূৰ্য্যাস্ত।

এজোপা কৌঁটকৰা গছৰ গাতে লগাই জয়মতী বন্ধা অৱস্থাত। তেওঁৰ ককালত আৰু বুকুৱে হাতে সাৰটাকৈ জৰিৰ বান্ধ। তেওঁ গছতে লাগি স্থিৰভাবে থিয় হৈ থাকে, ডিঙি অলপ বেঁকা হৈ মূৰটো দোঁ খায়। ওচৰত চাওদাংবিলাকৰ এটাৰ হাতত চমটা, এটাৰ হাতত চোৰাত, আন এটাৰ হাতত বেত। অলপ আঁতৰতে এটাই জুইত লোহা তপতাইছে। ইফালে সিফালে কেইটামান খাৰণি আৰু পানীৰ কলহ। অলপ নিলগত বন্দীপাল বৰুৱা। দৰ্শকবিলাক—অহা আহিছে, যোৱা গৈছে, কোনোৱে থিয় দি চাইছে। সকলো দৰ্শকৰ চকুত চকু-লো।

জয়।—যমান বেগাই মোৰ সজা ভাগি যায়,
সিমানে মুকলি হই দূৰ নীলিমাত,
উৰি উৰি আনন্দত কৰিম বিহাৰ,—
ভগা সজা ৰ'ব পৰি মিলিব ধৰাত।

উৰ্ব্বৰ মূৰৰ যত উগ্ৰ আবিষ্কাৰ
—শাসন-নীতিৰ নামে যমৰ যাতনা—
সকলো কৰিছোঁ জয় স্থিৰ সাধনাত।
সংসাৰৰ লীলা-খেলা অৱসান প্ৰায়।
ধিমিকি জ্যোতিৰে পৰে ৰিণিকি চকুত
সাধনাৰ শেষলক্ষ্য—জীৱন-প্ৰভাত।
এখন্তক—আৰু এখন্তক ৰাখাঁ প্ৰভু!
স্থিৰ মনোবল, নাহে যেন ভ্ৰান্তি, মোৰ
লক্ষ্য নেহেৰায়!

গীত।

ব্ৰহ্মা আদি কৰি জীৱ যত　　ৰাম ৰাম ৰাম ৰাম ৰাম,
মায়া-শয্যা মাজে আছয় ঘুমটি যাই।
তুমি সি চৈতন্য সনাতন,　　ৰাম ৰাম ৰাম ৰাম ৰাম,
আমি অচেতন নিয়োক নাথ জগাই॥
ক্ষুদ্ৰ সুখে বহু আশা কৰি,　　ভৱকূপে জীৱ আছে পৰি,
কালসৰ্পে দংশি হৰিল চেতনা তাৰ।
মোক্ষৰূপ তযু বাক্যামৃত,　　কৃপায়ে সিঞ্চিয়া প্ৰতিনিত
দয়াময় কৃষ্ণ কৰিও মোক উদ্ধাৰ॥

(লাহে লাহে মূৰটো ওলমি পৰে। বন্দীপাল বৰুৱা আদিয়ে ওচৰ চাপি মৰিল নে আছে চায়।)

জয়।—(মূৰ তুলি) চকুৰ আগত দৃশ্য কি যে জ্যোতিৰ্ম্ময়!
অন্তিমত অনন্তৰ অনন্ত আলোক।

কত সূৰ্য্য, কত তৰা, কতনা চন্দ্ৰমা,
আলোক-তৰঙ্গ তুলি ধীৰে চলি যায়!
বতাহত উটি ফুৰে নন্দন সুৰভি,
কাণত বৰষে কি যে ত্ৰিদিবৰ সুৰ!
নাই তাত কপটীৰ কপট প্ৰণয়,
হিংসা নাই, দ্বেষ নাই, নাই প্ৰতাৰণা,
শান্ত শিৱ অদ্বৈতৰ অখণ্ড জ্যোতিৰে
উদ্ভাসিত মহাকাশ, স্থাবৰ, জঙ্গম।
প্ৰাণ মোৰ উৰোঁ উৰোঁ, উৰিব বেগাই,
ভাঙ্গি-ছিঙ্গি দুদিনীয়া দেহাৰ পিঞ্জৰ,
বিপুল সি তৰঙ্গত হৈ এটি ঢৌ
নাচি নাচি একোবাৰ নামি ধৰণীত
ঢৌৱাই প্ৰত্যেক প্ৰাণ, প্ৰতি গছ-লতা,
স্বামীৰ চৰণ চুমি যাব পুনৰায়।
জান্নৰ কাম সাধি মাহেন্দ্ৰ ক্ষণত
যিদিনা প্ৰভুৱে মোৰ ল'ব একে বাট,
দুয়ো মিলি মিলি যাম পূৰ্ণ মিলনত—
আনন্দ, পৰমানন্দ, পূৰ্ণানন্দৰূপে।

(স্থিৰ হয়, চকু মুদ যায়, ডিঙ্গি মোটোকা খায়।)

বন্দী, ব।—মেলি দে, আৰু দাঙ্কি ৰখাৰ সকাম নাই! তেওঁ এতিয়া বন্ধনৰ বাহিৰত।

(চাওদাঙে বান্ধ মেলি দিয়ে। জয়মতী পৰি যাবলৈ ধৰে। চাওদাঙে বহুৱাই দিয়ে। জয়মতী ভৰি মেলি বহি গছত আউজি ৰয়।)

জয়।—(লাহে লাহে মূৰ দাঙি ক্ষীণ মাতেৰে)

সংসাৰৰ মায়া-গাঁঠি ছিঙিবৰ বেলা
সম্মুখত অতীতৰ বিজুলীৰ ৰেখ—
বিশাল আহোম ৰাজ্য, স্বামী-পুত্ৰ মোৰ,
ভাই-ভনী স্বদেশৰ আশ্ৰিতা-আশ্ৰিত,
ছিঙিম বন্ধন আজি স্থূল সম্বন্ধৰ।
প্ৰাণৰ কামনা মোৰ,— হক সকলোৰে
জয়-জয় ময়-ময় ধৰম-কৰম!
সৃষ্টি-স্থিতি প্ৰলয়ৰ নিত্য আৱৰ্ত্তন—
যি মহা শক্তিৰ চক্ৰ ঘূৰে অলক্ষিতে
ঘূৰাব সেয়েই ভাগ্য বিপন্ন ৰাজ্যৰ,
শান্তিৰ অন্তত কৰি শান্তিৰ প্ৰচাৰ।
যাবৰ সময় হ'ল, বিদায় ধৰণী!
থাকিবা কুশলে দুটি প্ৰাণৰ কুমাৰ,
নাথ মোৰ চিৰসঙ্গী জীৱনে-মৰণে,
জনালোঁ অন্তিম সেৱা শ্ৰীচৰণত।

(কাতি হৈ পৰে।)

বন্দী, ব।—(ওচৰ চাপি) সকলো অন্ত। ইমান শাস্তিতো একেষাৰ টান কথা নোলাল! যোৱঁা দেবি! আজিয়েই মোৰো বিষয়ৰ শেষ! বাট দেখুৱাই নিবা। (চকু ঢাকে।)

চাওদাংবিলাক।—আমাৰো শেষ! আমাৰো শেষ!

(নিজ নিজ অস্ত্র-শস্ত্র দলিয়াই পেলাই চকুত হাত দি তলমুৰ হয়।
তেতিয়া সন্ধ্যাৰ অন্ধকাৰ ক্রমশঃ ঘন হৈ আহিছিল।)

জয়।— (চকু মেলি লাহে লাহে মূৰ দাঙি গছত আওজে!
তাৰ পাচত স্থিৰ দৃষ্টিৰে ওপৰলৈ চাই)

আহিছে বিমান, আহা কেনে জ্যোতির্ম্ময়!
স্নিগ্ধ, শান্ত, সুমধুৰ উঠিছে সঙ্গীত।
সুৰে সুৰে উঠি তাৰ, শূন্যৰ কোলাত
উটি যাম আলোকৰ সিন্ধু-তৰঙ্গত।
কিযে শান্তি! আজি মোৰ প্রাণ পূর্ণকাম!

(আকাশলৈ উঠাৰ দৰে হাত মেলে। এনেতে "জয়া! জয়া!"
বুলি চিঞৰি গদাপাণি লৰি সোমায়। জয়াৰ মৃতদেহ
গদাপাণিৰ ভৰিৰ ওচৰত বাগৰি পৰে।)

গদা।—জয়া! জয়া! কলৈ যোৱা জয়া!

(জয়মতীৰ মৃতদেহ সাবটি ধৰে।)

তৃতীয় অঙ্ক শেষ

চতুৰ্থ অঙ্ক।

প্ৰথম দৃশ্য।

ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰৰ ৰাজবাট।

সময়—দুপৰীয়া।

গদাপাণিৰ প্ৰবেশ।

গদা।—পচোৱা বতাহৰ দৰে উৰি আহিছিলোঁ। ধৰা দিবলৈ, লৰা ৰজাৰ হাতত প্ৰাণ সমৰ্পণ কৰি জয়াক ৰক্ষা কৰিবলৈ। কিন্তু পলম হ'ল, নাপালোঁ, জয়া মোৰ অদৃশ্য ৰাজ্যলৈ গুচি গ'ল। থৈ গ'ল ৰাজ্য-জোৰা এটা হাহাকাৰ, এটা হিয়াভগা করুণ সুৰ! আজি মোৰ জয়া নাই, প্ৰাণৰ মায়া নাই, সংসাৰৰ বন্ধন নাই। আজি মোৰ জীৱন মৰণ উভয় সমান। (চিন্তা কৰি) কিন্তু অৰাজক আহোম ৰাজ্যৰ শৃঙ্খলা লগাবলৈ আত্মগোপন কৰি প্ৰাণ ৰক্ষা কৰিছিলোঁ, আজি জয়াৰ মহাপ্ৰয়াণে সেই উদ্দেশ্য আৰু মহৎ কৰিছে। তাক সাধন নকৰাকৈ মৰিবৰ মোৰ অধিকাৰ আছে জানো?—নাই। তেন্তে—জীয়াই থাকিব লাগিব, সতীৰ সাধনা সফল কৰিব লাগিব, শান্তিৰ ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিব লাগিব। (অলপ সময় আকাশলৈ চাই থাকি) আত্মৰক্ষা কৰিম, জয়াৰ আদেশ পালন কৰিম, সতীৰ তেজেৰে উদ্দীপ্ত হৈ লক্ষ্যস্থানলৈ আগ বাঢ়িম, আত্মগোপন কৰি

অসমৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈকে জুই জ্বলাই দিম। যেতিয়া সি জিভা মেলি আকাশ লঙ্ঘিব, তেতিয়া তাত দিম সেই পাষণ্ড নৰঘাতীদলৰ শোণিতৰ আহুতি। সেই দিনা হে মোৰ জীৱন সাৰ্থক হব, স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ লৌহদণ্ড ধূলিত মিলিব, জয়াৰ ভৱিষ্যৎ দৃষ্টি বৰ্ত্তমানত পৰিণত হ'ব। (অলপ বৈ) জয়া! জয়া! শক্তিময়ী তুমি, মোক শক্তি দিয়াঁ, ধৈৰ্য্য দিয়া, কঠোৰ সংযম দিয়াঁ, যেন হিয়া ভেদি ওলোৱা প্ৰলয়ৰ হুঙ্কাৰ চেপি ৰাখি কৰ্ম্মক্ষেত্ৰ প্ৰস্তুত কৰিব পাৰোঁ, যেন পশুবল নিৰ্ম্মূল কৰি প্ৰতিশোধৰ ভস্মৰ মাজত শান্তিৰ ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰোঁ।

(স্থিৰ দৃষ্টিৰে শূন্যলৈ চাই থাকি)

সোৱা, সতীৰ তেজৰ ঢল উঠিছে, জয়াৰ চিতাৰ ধোঁৱাই আকাশ জুৰিছে। ৰাজ্য জুৰি ধুমুহা মাৰিব, শিলাবৃষ্টিত জগৎ কঁপিব, দেৱতাৰ বজ্ৰত পাপীৰ হৃদয় চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ হ'ব। ধৈৰ্য্য ধৰ গদাপাণি, হৃদয় বজ্ৰৰ দৰে কঠিন কৰ, শোকৰ উচ্ছ্বাস প্ৰতিহিংসা বহ্নিৰ তাপেৰে শুকুৱাই পেলা। নিজৰ প্ৰতি নিৰ্ব্বিকাৰ হৈ সাধনা কৰ—প্ৰতিশোধ—ভীষণ প্ৰতিশোধ। (প্ৰস্থান।)

(দুটা মানুহৰ প্ৰবেশ।)

প্ৰথম।—নাথাকোঁ বুলিছোঁ, নাথাকোঁ। ক'ৰবাত শুকাই মৰিম, তেও এনে অধৰমী ৰজাৰ ৰাজ্যত নাথাকোঁ।

দ্বিতীয়।—এক প্ৰকাৰ বুঢ়াই হলোঁহি, তেও এনে অধৰম দেখা

যে নাই, শুনাও নাই। লোকে তিৰী-বধ বুলি দোহাই দিলে কৰিবলৈ ধৰা কামো নকৰে। এওঁ দেখাদেখিকৈয়ে তিৰী-বধ কৰিলে।

প্ৰথম।—চাচোন বাৰু কুঁৱৰীক যে মাৰিলেই, আকৌ যি তাত বেজাৰ কৰিছিল তাকো মাৰিছে। গদা-কোঁৱৰে তাক ওচৰ চপাই পাব লাগিছিল, মাগুৰ মাছ কছা দি কছিলেহেতেন।

দ্বিতীয়।—পৰা হ'লে নো শুদাই এৰে বুলি ভাবিছ নে? তেওঁ হ'ল অকলশৰীয়া, ৰজাৰ লগত হেজাৰ হেজাৰ পাইক।

প্ৰথম।—হ'ব নোৱাৰিছে! কোঁৱৰে কৰবাত চল চাই হে আছে। সুবিধা পালে একে মোহাৰতে তাৰ নেলু ছিঙি তেজ পিব।

(আৰু দুটা মানুহৰ প্ৰবেশ।)

তৃতীয়।—ককাইহঁত, কলৈ যাৱ?

প্ৰথম।—যলৈকে চকু যায়।

চতুৰ্থ।—এৰা ককাই, এই দেশত আৰু থাকিব নোৱাৰি। এতিয়াও যে জীয়াই আছোঁ, এয়েই পৰম ভাগ্য! এনে ৰাজ্যত থকাতকৈ হাবিত বাঘ-ঘোঙৰ লগত থকাই ভাল।

তৃতীয়।—চাচোন বাৰু, প্ৰজা আছে বুলি হে ৰজাটো। প্ৰজা নহলে নো ৰজাটো কিহৰ? এই ফেৰাও নো তেওঁৰ বিবেচনা হ'ব নাপায় নে?

প্ৰথম।—বিবেচনা হ'ব! দেখা নাই নে কেনেকৈ যাকে য'তে পায় ধৰি ধৰি মাৰিছে।

(নেপথ্যত ঢোলৰ শব্দ। সকলোৱে সেই ফাললৈ চায়, এনেতে কান্ধত ঢোল আৰু হাতত এখন দীঘল সাঁচি পাত লৈ দুটা ৰজাঘৰীয়া পাইকৰ প্ৰবেশ।)

১ম পাইক।—(সাঁচি পাত চাই) প্ৰবল প্ৰতাপান্বিত মহামহিম শ্ৰীল শ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীশ্ৰীযুক্ত স্বৰ্গদেৱ চুলিক্‌ফাৰ আদেশ সকলোৱে শুনিবাহঁক।—

(দ্বিতীয় পাইকে ঢোল বজায়। মানুহকেইটা থৰ হয়। আন বাটৰুৱা মানুহ কিছুমান গোট খায়।)

১ম পাইক।—(সাচিপাত চাই) যেহেতু ৰাজদ্ৰোহী গদাপাণি ভেশ ছন কৰি ফুৰিছে বুলি জনা গৈছে, সেই হেতুকে সমূহ প্ৰজাক জনোৱা যায় যে যেয়ে গদাপাণিৰ মূৰ আনি দিব পাৰিব, সেয়ে এহেজাৰ সোণৰ মোহৰ বঁটা পাব।

(দ্বিতীয় পাইকে ঢোল বজায়।)

যদি কোনোবাই পায়ো গোপন কৰে তাক সবংশে শালত দিয়া হ'ব।

(দ্বিতীয় পাইকে ঢোল বজায়।)

(পুনৰায় পূৰ্ব্ববৎ পাঠ কৰি দুয়ো ওলাই যায়।)

প্ৰ, মানুহ।—গদাকোঁৱৰৰ মূৰ অনাকেইটা হে হয়! লগ পালেইবা আৰু, কায চাপিবলৈ সাহ কৰিব কোনে? জেৰেঙা পথাৰত চাওদাঙৰ মাজতে ওলাইছিল বুলি শুনিছোঁ, তেও দেখোন ধৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে একা!

দ্বি, মানুহ।—গদা কোঁৱৰক ধৰাটো বাৰু হৈছে! মুঠেই মাজতে নিৰ্দ্দোষ মানুহ কিছুমানৰ মূৰ যাব।

চতুৰ্থ মানুহ।—মই নকৈছোঁ এই ৰাজ্যত মানুহ নাথাকে।

তৃ, মানুহ।—ইমানতে আঁতৰাই ভাল। ইয়াৰ পাচত পলোৱাৰো মূদা মৰিব। আকৌ লাগে যদি ঢোল পিটি শুনাব বোলে যেয়ে ঘৰৰ বাহিৰ ওলাব তাৰে প্ৰাণদণ্ড।

প্ৰ, মানুহ।—লৰা ৰজা থাকক মাথোন, তাৰ আটক নাই। এতিয়াই কৰবাত পৰ্ব্বতে-পাষণ্ডে সোমাই থকাই ভাল।

দ্বি, মানুহ।—এৰা, বলহঁক, ইয়াৰ পৰা আঁতৰ হওঁ।

(সকলোৰে প্ৰস্থান।)

(বিপৰীত কালৰ পৰা গদাপাণিৰ প্ৰবেশ।)

গদা।—গদাৰ প্ৰাণৰ মূল্য সহস্ৰ মোহৰ,—
ৰাজ্য যুৰি ঘুষিছে ৰজাই। নাজানে সি—
জয়াহীন গদাপাণি নাই মূল্য তাৰ।
সংসাৰৰ মায়া-মোহ সকলো ছিগিল,
সোণৰ সংসাৰ মোৰ হ'ল ছাৰখাৰ,
ভৰা নাও ডুবি গ'ল অতল জলত।
অকাতৰে দিব পাৰোঁ আত্ম-বিসৰ্জ্জন।
কিন্তু জয়াৰ আদেশ মই নোৱাৰো পেলাব,
নোৱাৰোঁ কৰিব ব্যৰ্থ সাধনা সতীৰ।
ভাগি যোৱা বুকু মোৰ শিলেৰে বন্ধাই,
শত যাতনাৰ সহি শত শক্তিশেল,
ৰাখিব লাগিব প্ৰাণ; প্ৰতিহিংসা, প্ৰতিশোধ

হ'ব মোৰ বিশল্য-কৰণী। প্ৰাণৰো প্ৰাণত
য'ত কমল-কোৰক আছিল জয়াৰ স্থান,
তাত আজি নৱ বেদী শ্মশান-ভস্মৰ,
অধিষ্ঠাত্ৰী প্ৰতিহিংসা লোলজিহ্বা মেলি।
অন্তৰ্হিত দয়া, ক্ষমা, প্ৰণয়-বন্ধন,
অন্তৰ্দ্ধান কল্পনাৰ চিত্ৰ অতীতৰ!
সম্মুখত অতি গাঢ় অন্ধ অন্ধকাৰ,
প্ৰতিহিংসা সাধনৰ সুবৰ্ণ সুযোগ।
নাচি উঠ শিৰে শিৰে দানৱ-প্ৰবৃত্তি,
জ্বলি উঠ দীপশিখা মহা প্ৰলয়ৰ,
তুমুল তৰঙ্গ তুলি ঘূৰ্ণ প্ৰভঞ্জন
বই যা মোহাৰি বিশ্ব অস্তিত্ব উৰাই।

(বেগেৰে যাবলৈ ধৰে। এনেতে এদল সৈন্য গদাপাণিৰ আগত উপস্থিত হয় আৰু গদাপাণিক বেৰি ধৰে।)

গদা।—সাৱধান কুকুৰৰ দল! ব্যাধৰ টিহনি শুনি চেকুৰি আহিছ! নাহিবি, আঁতৰ হ, নহলে প্ৰাণ যাব।

(সৈন্যবিলাক সাৱধানে চাপি আহে।)

গদা।—কি! কথা নুশুন! এই তাৰ প্ৰতিফল।

(সম্মুখত যাকে য'তে পালে ওফৰাই পেলাই বিজুলী সঞ্চাৰে ওলাই যায়।)

প্ৰ, সৈন্য।—পাই হেৰুৱালোঁ, সোৱা একে জঁাপেই লুইতত পৰিল। টোপা কাঁড় যোৱা দি গৈছে।

দ্বি, সৈন্য ।—নাও বিচাৰ, নাও বিচাৰ । ৰজাই শুনিলে আধ্যা পৰিব ।

সকলোৱে ।—ব'ল, ব'ল, নাও ল, খেদা দিওঁ ।

(সকলো লৰি ওলাই যায় ।)

পট-পৰিবৰ্ত্তন ।

ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজ ।

নৈৰ সোঁতৰ হো-হোৱনি উঠিছে, ঢৌৱে আফালিব লাগিছে, ডকা ফুটিছে। গদাপাণিয়ে অবিৰাম সাঁতৰিছে, মাজে মাজে মূৰ উলিয়াই পিচলৈ চাইছে। চাওঁতে চাওঁতেই গদাপাণি অদৃশ্য হৈ গ'ল। তাৰ পিচত নাৱত সৈন্যবিলাকৰ প্ৰবেশ। সিহঁতে কোবেৰে ব'ঠা মাৰি নাও উকৱাই নিয়া দি নিছে।

দ্বিতীয় দৃশ্য।

বৰ চ'ৰা।

সময় আবেলি।

চৰাৰ ভিতৰত একালে সাতখলপীয়া সিংহাসন, ওপৰত চন্দ্ৰতাপ। সিংহাসনৰ ওপৰত ডাঙৰ গাৰু। সকলোতে নানাৰত্ন আৰু কাৰু-কাৰ্য্যৰ বিতোপন সৌন্দৰ্য্য। সিংহাসনৰ পৰা আঁতৰত দুয়ো কাষে দুশাৰী খুটাৰ দাঁতিত ডাঙৰীয়াসকলৰ আসন। দুৱাৰ মুখত সশস্ত্ৰ প্ৰহৰী।

(কথা পাতি পাতি বৰগোঁহাই আৰু বুঢ়াগোঁহাইৰ প্ৰবেশ।)

বুঢ়া।—আপুনি ভুল বুজিছে। স্বৰ্গদেৱৰ কাৰ্য্যত মোৰ কোনো হাত নাই! কোৱঁৰসকলৰ অঙ্গহানি, জয়মতীৰ শাস্তি,

প্ৰজাৰ পীড়ন আদি সকলো স্বৰ্গদেৱৰ নিজৰ ইচ্ছা। মোৰ পৰামৰ্শত তেনে কৰিছে বুলি যদি আপোনাৰ বিশ্বাস, তেন্তে সি মহাভুল।

বৰ।—আপুনি পৰামৰ্শ নিদিব পাৰে, কিন্তু সম্মতি দিছে,—সাহায্য কৰিছে।

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱৰ বিৰুদ্ধে চলিবলৈ মই অপাৰগ।

বৰ।—বিনা দোষত শাস্তি দিয়া ৰাজধৰ্ম্ম নহয়। আপুনি মন্ত্ৰী, ৰজাক সুমন্ত্ৰণা দিয়াটো আপোনাৰ কৰ্ত্তব্যৰ ভিতৰত। অন্যায় কাৰ্য্যত নিৰ্ব্বিবাদে সাহায্য কৰাটো আৰু অন্যায়।

বুঢ়া।—ন্যায়-অন্যায় অৱস্থাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। এক অৱস্থাত যিটো অন্যায়, বিপৰীত অৱস্থাত সেয়ে কৰ্ত্তব্য।

বৰ।—তেন্তে আপুনি এই হত্যাকাণ্ড সমৰ্থন কৰে?

বুঢ়া।—নকৰি উপায় নাই।

বৰ।—আপুনি এতিয়াও ভাবি চাওক। যি কৰিলে কৰিলে, এতিয়াও ক্ষান্ত হওক। নিৰ্দ্দোষ প্ৰজাৰ তেজেৰে দেশ ৰাঙ্গলী নকৰিব।

বুঢ়া।—দোষ ৰজাৰ নহয়। গদাপাণি পলৰীয়া অপৰাধী। তেওঁক ধৰি দি ৰজাক সাহায্য কৰা প্ৰজাৰ কৰ্ত্তব্য। তাকে নকৰি গদাপাণিক পলাবলৈ যি সুযোগ দিয়ে, সি নিশ্চয় ৰাজদ্ৰোহী। মৃত্যুৰ বাহিৰে তাৰ আন শাস্তি নাই।

বৰ।—আপুনি তেন্তে এই অত্যাচাৰত বাধা নিদিয়ে?

বুঢ়া।—ৰাজ্যৰ বৰ্ত্তমান অৱস্থালৈ চাই নিদিওঁ। ডাঙ্গৰীয়াসকলে

ৰাজকাৰ্য্যত হস্তক্ষেপ কৰাৰ পৰাই ৰাজ্য প্ৰায় অৰাজক। চুম্যংফা, চুক্লনফা, চুহুং, গোবৰ, চুজিন্‌ফা আৰু চুদৈফা স্বৰ্গদেৱৰ অকাল মৃত্যুৰ কাৰণ অকল ডাঙৰীয়াসকলৰ প্ৰাধান্য লাভৰ চেষ্টা আৰু কোঁৱৰসকলৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা। এনে অৱস্থাত যদি স্বৰ্গদেৱে আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ নিমিত্তে কঠোৰ নীতি অৱলম্বন কৰে, সি কোনোমতেই দূষণীয় নহয়।

ৰৰ।—এয়ে তেন্তে আপোনাৰ মত ?

বুঢ়া।—আন পথ নাই। বৰ্ত্তমান আহোম শাসনৰ বিশৃঙ্খলা আঁতৰ নহলে, এই ৰাজ্য নাথাকে। যেতিয়ালৈকে সিংহাসনৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী থাকিব, ৰাজক্ষমতা মন্ত্ৰীসকলৰ আকাঙ্ক্ষাৰ বশবৰ্ত্তী হ'ব, তেতিয়ালৈকে গুপ্তহত্যা, অৰাজকতা— একোৰেই অন্ত নপৰে। বৰ্ত্তমান স্বৰ্গদেৱে তাৰ মূল উচ্ছেদ কৰি দৃঢ় ভেঁটিৰ ওপৰত সিংহাসন প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ আগ বাঢ়িছে। আমাৰ সকলোৱে কৰ্ত্তব্য— সামান্য স্বাৰ্থ বিসৰ্জ্জন দি তেওঁৰ এই মহৎ উদ্দেশ্য সাধনত সাহায্য কৰা। দেশক যি ভাল পায়, আহোম গৌৰব যাৰ প্ৰিয়, তেওঁ কেতিয়াও স্বৰ্গদেৱৰ কাৰ্য্যত ব্যাঘাত জন্মাব নোৱাৰে।

ৰৰ।—হ'ব পাৰে আপোনাৰ উদ্দেশ্য সাধু। কিন্তু আপুনি ভাবে নে আপোনালোকৰ অৱলম্বিত উপায়েৰে সেই উদ্দেশ্য সিদ্ধি হ'ব ? মই দঢ়াই দঢ়াই কওঁ—কেতিয়াও নহয়। মই যদি বঙ্গালৰ বিৰুদ্ধে অভিযানত আবদ্ধ হৈ নাথাকিলোঁ হেতেন, তেন্তে গুৰিবে পৰা আপোনালোকৰ কাৰ্য্যত বাধা

জন্মালোঁহেতেন। মোৰ অনুপস্থিতিৰ সুযোগ লৈ, আপোনা-লোকে শাসনৰ নামত পীড়ন, বিচাৰৰ নামত গুপ্তহত্যাৰ প্ৰবৰ্ত্তন কৰি দেশৰ সুখ-শান্তি দূৰ কৰিলে। এতিয়াও মই সাৱধান কৰি দিওঁ, অত্যাচাৰ বন্ধ কৰক। উৎপীড়নে কোনো কালে কোনো দেশতে সুশাসন প্ৰবৰ্ত্তন কৰা নাই। নহলে ইয়াৰ যি পৰিণাম হ'ব, সি অতি ভয়ঙ্কৰ। অকল স্বৰ্গদেৱেই নহয়, আপুনিও তাৰপৰা মুক্তি নাপায়।

(বৰপাত্ৰ গোঁহাই আৰু অন্যান্য বিষয়াসকলৰ প্ৰবেশ। এনেতে নেপথ্যত শঙ্খঘণ্টা বাজি উঠে। দুশাৰী সশস্ত্ৰ চাওদাঙৰ মাজে দি শৰীৰ-ৰক্ষী আৰু ছত্ৰচামৰধাৰীসহ ৰজাই প্ৰবেশ কৰে। ডাঙৰীয়াসকলে অভিবাদন জনায়। ৰজাই আসন গ্ৰহণ কৰে। চাওদাং-বিলাক চ'ৰাৰ দুৱাৰ মুখত থিয় দি থাকে।)

ৰজা।—(উগ্ৰ দৃষ্টিৰে কেইওফালে চাই) ডাঙৰীয়াসকল! ৰাজদ্ৰোহী গদাপাণি আজিও ধৰা নপৰিল! ইয়াৰ কাৰণ কি? মই অনুমান কৰিছোঁ আপোনালোকে ৰাজকাৰ্য্যত অৱহেলা কৰিছে।

বৰ, গো।—স্বৰ্গদেৱ! ই আমাৰ ওপৰত অযথা দোষাৰোপ। গদাপাণি ৰাজদ্ৰোহী হয় নে নহয়, সি আমাৰ অজ্ঞাত। তথাপিও তেওঁক ধৰাই যদি স্বৰ্গদেৱৰ ইচ্ছা, তেনেহলে প্ৰচলিত প্ৰথামতে কাৰ্য্য কৰা উচিত আছিল। তাকে নকৰি নীতিবিৰুদ্ধ উপায়ৰ আশ্ৰয় ললে কিয়? হুৰামুৰাকৈ আগ বাঢ়ি গদাপাণিক হুৰাই দিলে কিয়? জানিব লাগি-

ছিল, যিমানেই চোকা বাঘ নহওক, গুজৰি গুমৰি গৈ পছ ধৰিব নোৱাৰে।

ৰজা।—তাৰ মানে কি? আপুনি ক'ব খোজে নে কি, গদাপাণিক মোৰ তেজ পিবলৈ দি মই হাত সাবটি বহি থাকিব লাগিছিল? এয়েই নে আপোনাৰ পৰামৰ্শ? মই সিমান মূৰ্খ নহওঁ ডাঙৰীয়া। মই বুজিছোঁ ডাঙৰীয়াৰ পৰা কাঁড়ীলৈকে গোটেই ৰাজ্যই মোৰ বিদ্ৰোহ আচৰণ কৰিছে।

বুঢ়া।—তাত সন্দেহ নাই স্বৰ্গদেৱ! প্ৰায় গোটেই ৰাজ্যই জয়মতীৰ মৃত্যুৰ বাবে স্বৰ্গদেৱৰ গাত দোষাৰোপ কৰিছে। নানা প্ৰকাৰ শাস্তিয়েও সিহঁতক শিক্ষা দিব পৰা নাই। এতিয়া শুনিছোঁ জাকে জাকে মানুহ গাওঁ এৰি পলাবলৈ ধৰিছে।

ৰজা।—পলাবলৈ ধৰিছে! নহয়, সিহঁত পলাব নোৱাৰে। যেয়ে পলাব খোজে তাৰেই শাস্তি হ'ব লাগিব। আজিৰ পৰা যি কোনো মানুহ বিনা অনুমতিত নিজ গাৱঁৰ বাহিৰ ওলাব, তাৰেই শাস্তি প্ৰাণদণ্ড।

বৰ।—তাৰ ফল ভাল নহ'ব স্বৰ্গদেৱ। যি জুই জ্বলালে, তাক নুমুৱাবলৈ যত্ন কৰক, নতুনকৈ জুই জ্বলাই বিপদ নবঢ়াব। জুই জ্বলোৱা অতি সহজ, কিন্তু যেতিয়া সি জিভা মেলি চৌদিশ জুৰিব, তেতিয়া সাগৰৰ পানীৰেও তাক নুমুৱাব নোৱাৰে। অন্তৰ্বিপ্লবৰ সুযোগ লৈয়েই বঙ্গামাটিৰ নবাবে গুৱাহাটী অধিকাৰ কৰিছিল, প্ৰাণপণ চেষ্টাৰ ফলত সিদিনা

মাত্র পুনৰুদ্ধাৰ হৈছে। এনে অৱস্থাত যদি ৰাজ্যত উৎপাত অশান্তি বঢ়াই দিয়ে, সিহঁত আকৌ মূৰ তুলি উঠিব। আভ্যন্তৰিক শান্তিস্থাপন নহলে,—নিশ্চয় জানিব, আহোম ৰাজ্য নাথাকে।

ৰজা।—নাথাকে নাথাকক। বিদেশী শত্রুৰ ভয়ত গৃহ-শত্রুৰ হাতত আত্মসমৰ্পণ কৰিব নোৱাৰোঁ। বিদ্রোহীক দমাব লাগিব, সিহঁতৰ সঁচ মাৰি দেশত শান্তি প্ৰবৰ্ত্তাব লাগিব। তাৰ বাবে যিমান কঠোৰ হোৱাৰ প্ৰয়োজন, সিমান হ'ব লাগিব।

বৰ।—স্বৰ্গদেৱে পাহৰিছে প্রজাশক্তি সিমান ক্ষুদ্র নহয়। সম্মিলিত প্রজাশক্তিৰ ওচৰত ৰাজদণ্ড অতি তুচ্ছ। প্রীতিৰে প্রজাক বশ নকৰিলে, আন কোনো উপায়েৰে বশ কৰিব নোৱাৰি। সেই কাৰণে মই আকৌ আপোনাক অনুৰোধ কৰিছোঁ, সকলো কঠোৰ ব্যৱস্থা পৰিত্যাগ কৰক।

ৰজা।—কি! আপুনিও তেনেহলে বিদ্রোহীৰ দলত?

বৰ।—যদি এয়ে স্বৰ্গদেৱৰ ধাৰণা, তেন্তে এই পৰামৰ্শত বিদ্রোহীৰ যোগ নথকাই উচিত। অপৰাধ হলে মাৰ্জ্জনা কৰিব। মই আশা কৰোঁ, যিসকলৰ মত মোৰ লগত মিলে, তেওঁলোকো এই পৰামৰ্শৰ পৰা আঁতৰি থাকিব।

(বৰগোঁহাই ওলাই যায়, লগতে আন বিষয়া দুজনমানো ওলায়।)

ৰজা।—এই দেশৰ ৰজা কোন? মোৰ সম্মুখত মোৰেই কৰ্ম্মচাৰীয়ে ঔদ্ধত্য দেখুৱাই গুচি যায়! ই দেখাদেখিকৈ

বিদ্ৰোহৰ সূচনা। মই তাৰ বিচাৰ কৰিম, ইহঁতক সবংশে ধ্বংস কৰিম।

বুঢ়া।—স্থিৰ হওক স্বৰ্গদেৱ! সময়তকৈ আগ নাবাঢ়িব। এতিয়াই গৃহ-বিবাদ আৰম্ভ কৰিলে সকলো উদ্দেশ্য ব্যৰ্থ হ'ব। আগেয়ে গদাপাণিৰ ব্যৱস্থা হওক, তাৰ পিচত আন-বিলাকৰ বিচাৰ কৰিব।

ৰজা।—গদাপাণিৰেই বা কি ব্যৱস্থা হ'ব! আজি ইমান দিনেও তাক ধৰিব নোৱাৰিলে। তাৰ ভীষণ মূৰ্ত্তি মই দেখিছোঁ, সি মোক হত্যা কৰিব।

বুঢ়া।—আপোনাৰ কল্পনা অসঙ্গত। এইবাৰ এনে উপায়ত ধৰিব লাগে, যাতে গদাপাণিৰ মৃত্যু অপৰিহাৰ্য্য হয়।

ৰজা।—কি উপায়?

বুঢ়া।—উপায় স্বৰ্গদেৱে কোৱাটোৱেই, মাত্ৰ তাতে অলপ যোগ দিব লাগিব। ঘোষণা কৰা হওক—এতিয়াৰ পৰা কোনো মানুহে নিজ গাওঁ এৰিব নোৱাৰে, আৰু অচিনাকি মানুহ মাত্ৰেই প্ৰাণদণ্ড। তেতিয়া গদাপাণি নিশ্চয় মৰিব। অৱশ্যে লগতে কিছুমান নিৰ্দ্দোষ মানুহো মৰা পৰিব পাৰে।

ৰজা।—কিছুমান মানুহ মৰিব, মৰক। গোটেইবোৰ মানুহ মাৰিও যদি গদাপাণিক ধৰিব পাৰি, তাতো মই সম্মত। যি ৰাজ্যই ৰজাক নামানে, সেই ৰাজ্য ধ্বংস হৈ যাওক।

বুঢ়া।—তেন্তে এই ব্যৱস্থা মতেই কাৰ্য্য আৰম্ভ হওক।

ৰজা।—এতিয়াই, অবিলম্বে। যেনে উপায়েৰেই হওক, মোৰ ৰাজক্ষমতাৰ মৰ্য্যাদা ৰাখিব লাগিব। প্ৰজাই বুজিব লাগিব, মোৰ ইচ্ছাৰ বাহিৰে সিহঁতৰ ধৰ্ম্ম নাই।

(বুঢ়া গোঁহাইৰ বাহিৰে সকলোৰে প্ৰস্থান)

বুঢ়া।—ডেবেৰা বৰবৰুৱা নাই, লালুকশোলা বৰফুকন আজি সিপুৰীত। আজি অসমৰ ভাগ্য-বিধাতা এই আতন বুঢ়াগোঁহাই। যি কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰিছোঁ, তাক শেষ নকৰাকৈ মই বিশ্ৰাম নলওঁ। স্বৰ্গদেৱৰ সকলো প্ৰতিদ্বন্দ্বীৰ শেষ কৰিম, সিংহাসনৰ দৃঢ়তা স্থাপন কৰিম, ৰাজ্য-জোৰা হুল-স্থুল, অৰাজকতাৰ বিভীষিকা, সকলো শেষ কৰি আহোম ৰাজ্যলৈ নতুন আলোক নমাই আনিম। সিংহাসন নিষ্কণ্টক কৰি, ৰজা-প্ৰজা সকলোকে হাতৰ মুঠিত ৰাখি অপ্ৰতিহত ক্ষমতাৰে এনে ভাবে ৰাজ্যৰ গতি নিৰ্দ্দেশ কৰিম, যাতে ভবিষ্যৎ বুৰঞ্জীত ৰাজমন্ত্ৰী আতন বুঢ়া-গোঁহাইৰ নাম স্বৰ্ণাক্ষৰে জিলিকি থাকে।

(প্ৰস্থান)

তৃতীয় দৃশ্য

বৰফুকনৰ চ'ৰা।

সময়—আগ বেলা।

বন্দৰ আৰু বাউলী গাভৰু।

বন্দৰ।—ৰাজ্যত হুলস্থূল, চাৰিওফালে কটা-মৰা। অকল গদাপাণিৰ কাৰণেই কিমান মানুহ মৰিছে, তাৰ সীমা-সংখ্যা নাই।

বাউলী।—স্বৰ্গদেৱৰ এনেবোৰ অন্যায় দেখি-শুনিও আপোনালোকে সহি আছে কিয়? অকল ৰজাক নহয়, আপোনালোককো ইয়াৰ দোষে ছুব।

বন্দৰ।—মই যে কোনো উপায় ভাবি পোৱা নাই! ৰাজপ্ৰতিনিধি স্বৰূপে ৰজাৰ আদেশ মানিবলৈ মই বাধ্য। মোৰ আগৰ দুজন প্ৰতিনিধিয়ে গুৱাহাটী মোগলৰ হাতত অৰ্পণ কৰিছিল, মই তাক উদ্ধাৰ কৰিছোঁ। ৰঙ্গামাটিৰ যুদ্ধত নিজ প্ৰাণলৈ ভ্ৰূক্ষেপ নকৰি আহোম গৌৰব ৰক্ষা কৰিছোঁ, স্বৰ্গদেৱৰ শত্ৰুনাশ কৰি ৰাজ্যবিস্তাৰ কৰিছোঁ। তথাপিও স্বৰ্গদেৱৰ ধাৰণা মই গদাপাণিক ধৰিবলৈ যত্ন কৰা নাই, কিয়নো তেওঁ মোৰ আত্মীয়। এনে অৱস্থাত প্ৰতিবাদ কৰোঁ কেনেকৈ? তেনে কৰিলে স্বৰ্গদেৱে মোকো অপৰাধী নকৰাকৈ নাথাকে।

বাউলী।—কিন্তু ভাবি চাওক, গদাৰ দোষ কি! আহোম কুলৰ লক্ষ্মী জয়াৰ তেজৰ সোঁত এতিয়াও মাৰ যোৱা নাই। আকো মোৰ একেটি ভাইৰ তেজেৰে হাত বোলাব নে?

বন্দৰ।—কি কৰিম ! স্বৰ্গদেৱৰ বিশ্বাস গদাপাণি এই অঞ্চলতে আছে। মই কি চেষ্টা কৰিছোঁ, তাক বুজিবলৈ নতুন নতুন চোৰাংচোৱা পঠিয়াব লাগিছে। তেনে স্থলত মই কৰ্ত্তব্যত অৱহেলা কৰিব নোৱাৰোঁ।

বাউলী।—তেনেহলে আপুনি গদাক ধৰি দিব ?

বন্দৰ।—পালে ধৰিবই লাগিব। ইচ্ছা হয়—মই নিজে মাতি আনি আশ্ৰয় দিওঁ, কিন্তু সি যে ৰাজদ্ৰোহ ! গদা মোৰ অতি চেনেহৰ, কিন্তু কৰ্ত্তব্যৰ ঠাই তাৰো ওপৰত। কৰ্ত্তব্যৰ উপাসনাৰ বাহিৰে মোৰ আন ধৰ্ম্ম নাই। হৃদয় শিলেৰে বন্ধাই, চকুৰ লোতক চকুতে শুকুৱাই, ওলাই অহা কান্দোনৰ টেটু চেপি ধৰি নিজে নিজৰ গাত অস্ত্ৰ বহুৱায়ো কৰ্ত্তব্য পালিব লাগিব !

বাউলী।—নহয় প্ৰিয়তম, এনে নিদাৰুণ নহ'ব। ৰজাৰ কাৰ্য্যই প্ৰমাণ কৰিছে তেওঁ উন্মাদ। ৰাজাজ্ঞা-পালন ধৰ্ম্ম হ'ব পাৰে, কিন্তু উন্মাদৰ উক্তি সমৰ্থন কৰা ধৰ্ম্ম নহয়।

বন্দৰ।—তেন্তে কি কৰিবলৈ কোৱা ?

বাউলী।—মোৰ একেটি মাথোন ভাইক ৰক্ষা কৰক। আপুনিয়েই কৈছিল, সিদিনা খেদাখোৱা বঙ্গালে আকৌ গুৱাহাটী লবলৈ যো-যা কৰিছে বুলি। যদি সেয়ে হয়, এই দুৰ্য্যোগৰ সময়ত দেশ কেনেকৈ ৰক্ষা কৰিব ! নিশ্চয় জানিব, গদাক ৰক্ষা নকৰিলে দেশ ৰক্ষা নহয়।

বন্দৰ।—যুদ্ধৰ অন্তত বৰগোঁহাই ডাঙ্গৰীয়া গড়গাঁৱলৈ গৈছে। তেওঁৰ পৰা নগৰৰ সবিশেষ সংবাদ পাম বুলি আশা কৰিছোঁ। তেওঁৰ বাতৰি পোৱাৰ পিচত যদি মত পৰিবৰ্ত্তনৰ আৱশ্যক হয়, সি ভিন্ন কথা, কিন্তু বৰ্ত্তমানত স্বৰ্গদেৱৰ আদেশ পালনৰ বাহিৰে মোৰ আন কৰ্ত্তব্য নাই।

(দুৱৰীৰ প্ৰবেশ।)

দুৱৰী।—ডাঙ্গৰীয়া দেউতা! গড়গাঁৱৰ পৰা এজন কটকী আহিছে।

বন্দৰ।—আহিব পাৰে।

(দুৱৰীৰ প্ৰস্থান।)

বাউলী।—আপুনি যেন মোৰ অনুৰোধ দলিয়াই নেপেলায়।

(বৰফুকনলৈ কাতৰ দৃষ্টিৰে চাই ওলাই যায়)

(কটকীৰ প্ৰবেশ আৰু বৰফুকনৰ প্ৰতি অভিবাদন)

বন্দৰ।—কটকী! কি সংবাদ?

কটকী।—ডাঙ্গৰীয়া! সংবাদ অতি ভীষণ আৰু সম্প্ৰতি গোপনীয়। এইখন বৰগোঁহাই ডাঙ্গৰীয়াৰ চিঠি।

(সাঁচি পাতত লিখা এখন দীঘল চিঠি দিয়ে! বৰফুকনে নিবিষ্টচিত্তে চিঠিখন পঢ়ে। পঢ়াৰ লগে লগে তেওঁৰ কপাল আৰু চকুত বিৰক্তি আৰু উদ্বেগ প্ৰকাশ পায়।)

বন্দৰ।—(চিঠি পঢ়া হ'লত) তেন্তে স্বৰ্গদেৱ সঁচাকৈয়ে উন্মাদ হ'ল! বহলাই কোৱাঁচোন কি হৈছে।

কটকী।—চিঠিতেই সকলো পাব পায়। সঁচাকৈয়ে স্বৰ্গদেৱৰ মূৰৰ ঠিক নোহোৱা হৈছে। আগেয়ে যি হ'ল হ'ল, এতিয়া কুঁৱৰীক মৰাৰ বাবে কোনোবাই বেজাৰ কৰিছে বুলি শুনিলেও ধৰাই আনি শালত দিছে। গদাকোঁৱৰৰ হৈ যি একেষাৰ কথাও কৈছে, তাকেই ৰাজদ্ৰোহী বুলি শাস্তি দিছে। চকীয়াল, ঘাটৈ প্ৰভৃতিয়ে গদাপাণিৰ বাতৰি দিব নোৱৰাৰ বাবেই শাস্তি পাইছে। মানুহ ঘৰৰ পৰা ওলাব নোৱৰাত পৰিছে। এতিয়া আকৌ গদাপাণিৰ নামৰ লগত মিল থকা নাম পালেই যাকে তাকে মাৰিবলৈ আদেশ হৈছে। ডাঙৰীয়াসকল নিৰুপায়! বুঢ়াগোঁহাই ডাঙৰীয়াৰ বাহিৰে বাকী ডাঙৰীয়াসকল ৰজাৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিবলৈ বাধ্য হৈছে। দেশৰ শান্তিৰ নিমিত্তে বৰ্ত্তমান স্বৰ্গদেৱক ভাঙ্গি আন এজনক পাটত বহুওৱাই তেওঁলোকৰ ইচ্ছা। আপুনিও তেওঁলোকৰ লগত যোগ দিব লাগে,— এয়ে আপোনাৰ ওচৰত তেওঁলোকৰ গোহাৰি।

বন্দৰ।—তেওঁলোকে নো কাক পাটত বহুৱাব খোজে?

কটকী।—কাক বহুৱাব! গদাকোঁৱৰৰ বাহিৰে জানো উপযুক্ত কোঁৱৰ আছে?

বন্দৰ।—গদাৰ বাতৰি পাইছে জানো?

কটকী।—নাই পোৱা। সকলোৰে বিশ্বাস তেওঁ এই ফালেই ক'ৰবাত ছদ্মবেশে আছে। আপুনি অভয় দিলেই তেওঁ ধৰা দিব।

বন্দৰ।—গদাক সাহায্য কৰা মানে ৰাজদ্ৰোহ আচৰণ কৰা। সি যে মহাপাপ! তদুপৰি সকলোৱে কব আত্মীয় বুলি হে মই গদাৰ পক্ষ অৱলম্বন কৰিছোঁ।

কটকী।—কোনেও নকয়। গদাকোঁৱৰক আপুনি পাটত বহুৱাব খোজা নাই, খুজিছে ডাঙ্গৰীয়া-বিষয়াসকলে, সমূহ অসমীয়া প্ৰজাই। ৰাজ্যৰ যেনে অৱস্থা, দৃঢ়ভাবে ৰাজদণ্ড ধৰিব পৰা এজন ৰজা নহলে আহোমৰ বুৰঞ্জী ইমানতেই শেষ হ'ব। তথাপিও যদি আপুনি প্ৰজাপক্ষ অৱলম্বন নকৰে, তেনেহলে নিশ্চয় নিশ্চয় পিচত অনুতাপ কৰিব লাগিব।

বন্দৰ।—বাৰু, এতিয়া তুমি যোৱাঁ, বিশ্ৰাম লোৱাঁগৈ। মই ভাবি চাওঁ।

(কটকী ওলাই যায়। বন্দৰে চিঠিখনকে ঘূৰাই ঘূৰাই পঢ়ে।)

বন্দৰ।—দুই নাৱত দুই ভৰি। কোন পথ লওঁ! মোৰ কৰ্ত্তব্য কি!

(বাউলীৰ প্ৰবেশ।)

বাউলী।—কটকীয়ে কি বাতৰি দিলে ?

বন্দৰ।—বাতৰি ভয়ানক! বৰগোঁহাইকে আদি কৰি ডাঙ্গৰীয়া-সকল বিদ্ৰোহী হৈছে, স্বৰ্গদেৱক ভাঙ্গি গদাপাণিক পাটত বহুৱাবলৈ সঙ্কল্প কৰিছে। তেওঁলোকৰ লগত যোগ দিবলৈ মোকো আহ্বান কৰিছে।

বাউলী।—এনে দিন যে আহিব তাক ভাবিবও নোৱাৰিছিলোঁ। ই পৰমেশ্বৰৰ কৃপা। আপুনি এনেয়ে গদাৰ ফলীয়া হোৱা

হলেও কোনেও দোষ দিব নোৱাৰিলেহেতেন। এতিয়া লোকে সাহায্য বিচাৰিছে, আহোম ৰাজ্য ৰক্ষা কৰিবলৈ এয়েই মাহেন্দ্ৰ সুযোগ। ইয়াক নেৰিব। এনে সজ উদ্দেশ্যত দোষ হ'ব নোৱাৰে।

বন্দৰ।—তথাপিও সি ৰাজদ্ৰোহ।

বাউলী।—হওক ৰাজদ্ৰোহ। তাৰপৰা দেশৰ মঙ্গল হ'ব। সমূহ প্ৰজাৰ মঙ্গলৰ নিমিত্তে আপুনিও বিদ্ৰোহী হ'ব লাগিব। মই মিনতি কৰিছোঁ, আপুনিও এই প্ৰস্তাবত সম্মতি দিয়ক, দেশ ৰক্ষা কৰক, নিৰীহ নৰ-নাৰীৰ অকালমৃত্যু ৰোধ কৰক।

(হুৰবীৰ প্ৰবেশ)

হুৰবী।—পানীফুকন ডাঙ্গৰীয়াই লগ পাব খুজিছে।

বন্দৰ।—যা ইয়ালৈকে মাতি আন।

(হুৰবীৰ প্ৰস্থান)

বাউলী।—আপুনি যেন গদাৰ অমঙ্গল নিচিন্তে। গদাৰ কিবা হ'বৰ হ'লে মই জীয়াই থাকিব নোৱাৰোঁ।

(প্ৰস্থান)

(বন্দৰে চিঠিখনক চাই চিন্তান্বিত হয়। অলপ পিচতে পানীফুকনৰ প্ৰবেশ)

বন্দৰ।—ফুকন! আহক। কিবা নতুন বাতৰি আছে নে?

পানী।—একো নাই। ইমান চেষ্টা, ইমান অনুসন্ধান মিছা হ'ল। গদাপাণিৰ কোনো বাতৰি নাই, জীয়াই আছে নে নাই তাতেই মোৰ সন্দেহ জন্মিছে।

বন্দৰ।—কিয় ?

পানী।—ইমানবোৰ মানুহ মৰা হৈছে, কিজানি তাৰ ভিতৰত কোনোবাটো গদাকোঁৱৰেই আছিল।

বন্দৰ।—সি যি কি নহওক, সম্প্ৰতি আৰু এটা নতুন বাতৰি আছে, এইখন পঢ়ি চাওক।

(চিঠিখন দিয়ে। পানী ফুকনে পঢ়ে, মুখত আনন্দৰ চিন বিৰিঙ্গে। বন্দৰে তেওঁৰ মুখ-চকুৰ ভঙ্গী সাৱধানে লক্ষ্য কৰে।)

পা, ফু।—কথা দেখোন গুৰুতৰ। হওঁতে অকল উজনীতে নহয়, এই ফালেও সকলোৰে মনৰ ভাব তেনে বুলিয়েই অনুমান হয়।

বন্দৰ।—আপোনাৰ মত কি ?

পা, ফু।—মোৰ মত কি হ'ব! আপুনি যি আদেশ দিয়ে, সেয়েই মোৰ মত।

বন্দৰ।—আপুনি মোৰ প্ৰশ্নটো সন্দেহেৰে লৈছে। সেইটো আপোনাৰ ভুল। মই আপোনাক পৰীক্ষা কৰিব খোজা নাই। অতি সৰলভাবে বিশ্বাসতে আপোনাৰ মতামত জানিব খুজিছোঁ।

পা, ফু।—শুনক তেন্তে। ৰাজ-ভৃত্যস্বৰূপে মোৰ যি মত, ব্যক্তিগত ভাবে সেই মত নহয়। ব্যক্তিগতভাবে মই বৰগোঁহাই ডাঙ্গৰীয়াৰ প্ৰস্তাব সৰ্ব্বান্তঃকৰণে সমৰ্থন কৰোঁ!

বন্দৰ।—তাৰ কাৰণ ?

পা, ফু ।—তাৰ কাৰণ স্বৰ্গদেৱৰ কাৰ্য্যত বাধা নিদিলে ৰাজ্য নাথাকে, অন্ততঃ গুৱাহাটী আহোমৰ হাতত নাথাকে। ৰজাৰ কাৰ্য্যত কামৰূপৰ সকলো প্ৰজা বিৰক্ত, বৰুৱা-চৌধুৰীসকলৰ মনত বিদ্ৰোহৰ ভাব, ৰঙ্গামাটিৰ নবাব গুৱাহাটী আক্ৰমণ কৰিবলৈ সাজু। দেশত শান্তি নহলে শত্ৰুক ভেটা দিব কেনেকৈ ?

বন্দৰ ।—ভাল তেন্তে, আজি আবেলিকৈ চ'ৰাৰ মেলত ইয়াৰ মীমাংসা কৰিব লাগিব।

পা, ফু ।—আপোনাৰ আসৈ নাপালে কোনেও মনোভাব ব্যক্ত কৰিবলৈ সাহ নকৰে। কিন্তু আপুনি যদি বৰগোঁহাই ডাঙ্গৰীয়াৰ প্ৰস্তাবত সম্মত হয়, তেন্তে সকলোৱে আপোনাক সমৰ্থন কৰিব।

বন্দৰ।—যদি সকলোৱে একমত হয়, ময়ো আৰু আপত্তি নকৰোঁ, অনিচ্ছাৰে হলেও ৰাজদ্ৰোহকেই কৰ্ত্তব্য বুলি গ্ৰহণ কৰিম। কিন্তু যাক কেন্দ্ৰ কৰি এই আয়োজন, সেই গদাপাণিয়েই যে নাই।

(এজন চোৰাংচোৱাৰ প্ৰবেশ।)

চোৰাং ।—(সেৱা জনাই) ডাঙ্গৰীয়া দেউতা, গদাপাণিৰ বাতৰি পাইছোঁ !

বন্দৰ ।—ক'ত আছে ?

চোৰাং ।—ক'ত আছে সঠিককৈ নাজানো, কিন্তু গুৱাহাটীৰ ভিতৰতে ক'ৰবাত আছে।

বন্দৰ।—কেনেকৈ জানিলা ?

চোৰাং।—মই বহুত অনুসন্ধান কৰি কালি জানিব পাৰিলোঁ, লুকী বুলি গাৰোৱনী এজনীৰ ঘৰত বৰ শকত-আৱত উজনীয়া মানুহ এজন আছে। মই পম খেদি গৈ নিভুলকৈ বুজিব পাৰিলোঁ,—তেওঁ গদাপাণিৰ বাহিৰে আন কোনো নহয়। দুৰ্ভাগ্যবশতঃ কালি ৰাতিয়েই তেওঁ তাৰ পৰা নগৰমুৱা হৈ আহিল, মই অলক্ষিতে তেওঁৰ পিচ ললোঁ। নগৰৰ ওচৰলৈকে মই তেওঁক দেখিছিলোঁ, কিন্তু এবাৰ হঠাৎ নোহোৱা হ'ল, কেনি গ'ল ক'লৈ গ'ল, মই একোকে ঠাৱৰাব নোৱাৰিলোঁ। এতিয়ালৈকে বহু প্ৰবন্ধেৰে বিচাৰিলোঁ, তথাপি কোনো গুংসূত্ৰ পোৱা নগ'ল। এইটো হলে ডাঠি ক'ব পাৰোঁ, তেওঁ নগৰৰ ভিতৰতে ক'ৰবাত আছে।

বন্দৰ।—বাৰু, এতিয়া যোৱাঁ, মই তাৰ ব্যৱস্থা কৰিম, তুমিও লক্ষ্য ৰাখিবা।

(চোৰাংচোৱাৰ প্ৰস্থান।)

পা, ফু।—যদি এয়ে হয়, কোঁৱৰক পোৱা কঠিন নহব। আপুনি অভয় দি জাননী দিওক, নিশ্চয় তেওঁ আত্মপ্ৰকাশ কৰিব।

বন্দৰ।—আপোনালোকৰ যেতিয়া সেয়ে ইচ্ছা, ময়ো আৰু আপত্তি নকৰোঁ। আপুনি যাওক, আবেলিকৈ দোপদৰত সকলো সম্মিলিত হ'ম, তাতেই ভবিষ্যৎ কাৰ্য্য পদ্ধতি স্থিৰ কৰিম। (পানী ফুকনৰ প্ৰস্থান)

মত দিছোঁ, কিন্তু মন শান্ত হোৱা নাই। ক'ব পৰা নাই—কোনটো বাট ঠিক। (চিন্তান্বিত হয়।)

(বাউলীৰ প্ৰবেশ)

বাউলী।—কি স্থিৰ কৰিলে ?

বন্দৰ।—কিনো কৰিম ! উভয় সঙ্কট ! সকলোৰে মত—গদাক সাহায্য কৰিব লাগে। মোৰো সেয়েই আন্তৰিক ইচ্ছা। কিন্তু কৰ্ত্তব্যই কয় তাৰ বিপৰীত আচৰণ কৰিবলৈ।

বাউলী।—আপোনাৰ আন্তৰিক ইচ্ছাই বিবেকৰ বাণী ; সেয়ে আপোনাৰ কৰ্ত্তব্য। তাৰ বাহিৰে আন একোৱেই আপোনাৰ কৰ্ত্তব্য নহয়। গদাক পাটত বহুৱাওক বা নবহুৱাওক, সি পিচৰ কথা ; সম্প্ৰতি প্ৰাণদান দিয়ক।

বন্দৰ।—কেনেকৈ ?

বাউলী।—আপুনি গদাক আশ্ৰয় দিয়ক, যাতে তেওঁৰ প্ৰাণ নিৰাপদ হয়, তাৰ ব্যৱস্থা কৰক।

বন্দৰ।—কিন্তু গদাক এতিয়াও পোৱা নাই।

বাউলী।—গদাক পোৱা একো টান কথা নহয়। মাত্ৰ আপুনি কওক—পালে আশ্ৰয় দিব।

বন্দৰ।—দিম।

বাউলী।—ঠিক দিব ? কওক, —আৰু গদাৰ প্ৰাণৰ ভয় নাই ?

বন্দৰ।—তুমিও মোক সন্দেহ কৰা নে ?

বাউলী।—এনেয়ে নকৰোঁ। কিন্তু ই জীৱন-মৰণৰ কথা,-ৰাজনীতিৰ কথা।

বন্দৰ।—তোমাৰ ওচৰত মোৰ কোনো ৰাজনীতি নাই, বিশ্বাস কৰঁা।

বাউলী।—দেৱতা মোৰ ! ক্ষমা কৰিব।

(অলপ আগ বাঢ়ি ভিতৰলৈ চাই)

গদাপাণি !

বন্দৰ।— (বিমূঢ়ভাবে) কি ! গদাপাণি !

(জিজ্ঞাসু দৃষ্টিৰে বাউলীলৈ চায়, এনেতে গদাপাণি সোমাই আহে।)

বন্দৰ।—(গদাপাণিক নিলগতে দেখি) গদাপাণি !

গদা।— ভিনীহিদেউ ! (বেগেৰে আহি বন্দৰৰ পদধূলি ল'ব খোজোঁতেই বন্দৰে সাবটি ধৰে।)

চতুৰ্থ অঙ্ক শেষ।

পঞ্চম অঙ্ক।

রজাৰ নগৰ—গড়ৰ ভিতৰ।

সময়—তিনিপৰীয়া।

চুলিক্‌ফা আৰু বুঢ়াগোঁহাইৰ প্ৰবেশ।

ৰজা।—আমাৰ সকলো চেষ্টা ব্যৰ্থ হ'ল, শত্ৰু আজি দুৱাৰ মুখত। এতিয়া উপায় কি ডাঙ্গৰীয়া?

বুঢ়া।—উপায় নাই স্বৰ্গদেৱ। গুৱাহাটীৰ পৰা শত্ৰু আহি গড়গাওঁ পালে, আমাৰ সকলো বাধা বিফল হ'ল। সকলো উপায় শেষ হ'ল।

ৰজা।—তেন্তে সিংহাসন ৰাখিব নোৱাৰোঁ?

বুঢ়া।—নোৱাৰে। গদাপাণি নিজে বীৰ, বৰফুকন প্ৰধান সহায়, পানী-ফুকন, সলাল গোঁহাই তেওঁৰ সহকাৰী, কামৰূপৰ বিষয়াসকল অনুগত। প্ৰজা বিদ্ৰোহী, ডাঙৰীয়াসকল শত্ৰুৰ লগত। এনে অৱস্থাত সিংহাসন ৰক্ষা তো দূৰৰ কথা, ইয়াত থাকি আত্মৰক্ষা কৰাও অসম্ভৱ।

ৰজা।—তেন্তে কি কৰিব লাগে?

বুঢ়া।—অবিলম্বে নগৰ এৰিবৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

ৰজা।—কিয়? এতিয়াও বহুতো বিষয়া আমাৰ দলত আছে, এতিয়াও ৰাজকীয় সৈন্য শেষ হোৱা নাই; আপোনাৰ পাইক

এতিয়াও ঢুকোৱা নাই ; এতিয়াও মোৰ বাহু অৱশ হোৱা নাই। তেন্তে নগৰ এৰিম কিয় ?

বুঢ়া।—প্ৰাণ ৰক্ষাৰ নিমিত্তে। সৰহীয়া দল-বল লৈও শত্ৰুক বিমুখ কৰিব নোৱাৰিলোঁ। এতিয়া যি সহায়-সাৰথি অৱশিষ্ট, তাৰে জয়লাভ হ'ব নোৱাৰে।

ৰজা।—জয়লাভ নহ'ব পাৰে, কিন্তু এতিয়াও যুদ্ধ হ'ব পাৰিব।

বুঢ়া।—বিদ্ৰোহী প্ৰজাৰ হাতত লাঞ্ছনা ভুগিবলৈ যুদ্ধ কৰাৰ প্ৰয়োজন কি ?

ৰজা।—আৰু পলাই প্ৰাণ ৰাখিবৰ প্ৰয়োজনেই বা কি ?

বুঢ়া।—প্ৰয়োজন আছে। আজি প্ৰজাৰ অসন্তোষত গদাপাণিৰ সুযোগ মিলিছে, কালিলৈ হয় তো গদাপাণিৰ শাসনত আকৌ প্ৰজা বিদ্ৰোহী হ'ব, আকৌ আপোনাক বিচাৰি আনিব।

ৰজা।—ডাঙৰীয়া ! আপোনাৰ মন্ত্ৰণা আৰু মই নুশুনো। যি সিংহাসন ৰক্ষাৰ নিমিত্তে নাৰীবধ কৰিবলৈকো কুণ্ঠিত নহলোঁ, নিজৰ তেজ-মঙ্গহৰ কোঁৱৰসকলৰ তেজেৰে হাত ৰাঙলী কৰিলোঁ, শই শই নিৰীহ প্ৰজাক শালত দি ৰাজ্যত মহামাৰীৰ সৃষ্টি কৰিলোঁ, সেই সিংহাসন মই স্ব-ইচ্ছাত এৰিব নোৱাৰোঁ,—নেৰোঁ।

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱ ! মানুহৰ অৱস্থা কালৰ মুখাপেক্ষিণী। কোনে জানে কেতিয়া কি হয়! সম্প্ৰতি আত্মৰক্ষা কৰি ভবিষ্যতলৈ অপেক্ষা কৰাই একমাত্ৰ সদুপায়।

ৰজা।—ভবিষ্যৎ মোক নালাগে, মোক লাগে বৰ্ত্তমান। বৰ্ত্তমানে কৈছে—মই অসমৰ ৰজা, মোৰ প্ৰজা আৰু বিষয়া বিদ্ৰোহী। হয় সিহঁতক দমন কৰি সিংহাসনৰ গৌৰব বঢ়াব লাগিব, নহলে সিংহাসনে সৈতে ধূলিৰ লগত মিলি যাব লাগিব।

বুঢ়া।—জানি-শুনি তেনে কৰাটো পতঙ্গ-বৃত্তিৰ বাহিৰে একো নহয়।

ৰজা।—যি হওক, সেয়ে মোৰ স্থিৰ সিদ্ধান্ত।

বুঢ়া।—মই তাক সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰোঁ। মই আকৌ স্বৰ্গদেৱক জনাওঁ, আত্মগোপনৰ বাহিৰে অন্য পথ নাই।

ৰজা।—আপোনাৰ পৰামৰ্শ মোক নালাগে। শেহলৈকে যুদ্ধ কৰিব লাগিব, এয়ে মোৰ আদেশ।

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱ! তেনে আত্মঘাতী আদেশ পালন কৰিবলৈ মই অক্ষম। জ্বলা জুইত জঁাপ দিয়া বিবেচকৰ কাৰ্য্য নহয়।

ৰজা।—মই সুধিব পাৰোঁ নে ডাঙ্গৰীয়া, এই জুই জ্বলালে কোনে? কোনে আগৰ ৰজাক হত্যা কৰি মোক পাটত বহুৱাইছিল? কোনে কুট পৰামৰ্শেৰে অত্যাচাৰৰ বীজ মন্ত্ৰ মোক দান কৰিছিল? কাৰ মন্ত্ৰণাৰ বানত সকলো সজ পৰামৰ্শ উটুৱাই দি ৰাজ্যত হাহাকাৰ লগালোঁ? আজি ৰজা হৈও প্ৰজাৰ চকুত মই হীন; আপুনি ক'ব নে ই কাৰ সুবিবেচনাৰ ফল?

বুঢ়া।—মই চিৰদিন স্বৰ্গদেৱৰ অৰ্থে প্ৰাণ আগ বঢ়াই আহিছোঁ। মোৰ বিবেচনা, মোৰ ৰাজনীতি, সকলো স্বৰ্গদেৱৰ মঙ্গলৰ

নিমিত্তে। জানি-শুনি দোষাৰোপ কৰিলে মোৰ কবলৈ একো নাথাকে।

ৰজা।—ক'বলৈ নাথাকে, নক'ব। ইমান দিন আপোনাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি চলিলোঁ, আৰু নচলোঁ। যুদ্ধ কৰিব লাগিব, বিদ্ৰোহীক যিমান পৰ পাৰি ভেটিব লাগিব; প্ৰয়োজন হলে শত্ৰুৰ তৰোৱালত বুকু পাতি দিব লাগিব। মোৰ সঙ্কল্প শুনক,—বাহিৰত শত্ৰুক বাধা দিবৰ আৰু সময় নাই, কিন্তু ৰাজপুৰী ৰক্ষা কৰিবলৈ সকলো সুযোগ বৰ্ত্তমান। গড়ৰ ভিতৰৰ পৰা যুদ্ধ কৰিম, শেষ মুহূৰ্ত্তলৈকে অস্ত্ৰত্যাগ নকৰোঁ। হয় শত্ৰুক্ষয়, নহয় মৃত্যু,—এয়ে মোৰ প্ৰতিজ্ঞা। আপুনি প্ৰস্তুত হওক।

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱ! উন্মাদ নহব, আত্মহত্যা নকৰিব।

ৰজা।—কিয় নকৰিম! হত্যা যে মোৰ জীৱন-যজ্ঞ! হত্যাতেই মোৰ ৰাজ্যাভিষেক, হত্যাই মোৰ শাসন-মন্ত্ৰ। আৰু তাৰ পুৰোহিত—আপুনি স্বয়ং। এতিয়াও পূৰ্ণাহুতি বাকী, তাক সম্পূৰ্ণ কৰিব লাগিব। জানে নে কিহৰে? তেজেৰে—ইন্দ্ৰবংশী মহাৰাজ চুলিক্‌ফা আৰু আতন বুঢ়াগোঁহাইৰ তেজেৰে। ই মোৰ স্থিৰ সিদ্ধান্ত, আপুনি দ্বিৰুক্তি নকৰিব।　　　(একজন সৈনিকৰ প্ৰবেশ।)

সৈনিক।—(সেৱা কৰি) স্বৰ্গদেৱ! আমাৰ সৈন্য ছিন্ন-ভিন্ন হ'ল, শত্ৰু মহাপয়োভৰেৰে আহিছে, গড় পাবলৈ পলম নাই।

(প্ৰস্থান।)

ৰজা।—গড় পালেহি! ডাঙ্গৰীয়া! কি চাই আছে? বেগাই আহক, শত্ৰুক ভেটা দিবৰ এয়েই শেষ সুযোগ।

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱ! এতিয়া ধৈৰ্য্য হেৰুৱাবৰ সময় নহয়, ভবিষ্যৎ ভাবিবৰ সময়।

ৰজা।—সেই সময় অতীত হৈছে। সম্মুখত একেটি মাথোন পথ —যুদ্ধ—মৃত্যু। প্ৰস্তুত হওক,—শীঘ্ৰে, পলম নকৰিব।

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱ! প্ৰাণৰ মমতাত মই যুদ্ধ-ত্যাগৰ প্ৰস্তাব কৰা নাই। কৰিছোঁ ভবিষ্যতৰ চিন্তাত,—মোৰ নীতিৰ ব্যৰ্থতা দেখি। আপুনি ভুলৰ ওপৰত ভুল নকৰিব। এতিয়াও আহক, আত্মগোপন কৰি উজ্জল ভবিষ্যতৰ সন্ধান কৰোঁ, ব্যৰ্থ নীতি—পাৰোঁ যদি সফল কৰোঁ। যদি নোৱাৰোঁ, তেতিয়াও মৰিবৰ উপায় ওলাব। মৃত্যুৰ নিমিত্তে ইমান বিতত হৈছে কিয়?

ৰজা।—যুক্তি-তৰ্ক, মোক নালাগে, মোক স্পষ্ট উত্তৰ লাগে— মোৰ আদেশ পালিবলৈ আপুনি প্ৰস্তুত নে অপ্ৰস্তুত?

বুঢ়া।—যদি মৃত্যুৱেই স্বৰ্গদেৱৰ একমাত্ৰ অভিলাষ, তেনেহলে আৰু উপায় নাই। কিন্তু মনত ৰাখিব এই ভ্ৰান্ত নীতিৰ ফল শুভ নহয়। এতিয়া আপুনি নুবুজিলে, যেতিয়া বুজিব, তেতিয়া আৰু সংশোধনৰ সুযোগ নাথাকে।

ৰজা।—কি সিদ্ধান্ত কৰিলে?

বুঢ়া।—জানো—যুদ্ধত নমা ভুল হ'ব। তথাপি সেই ভুলেই যেতিয়া স্বৰ্গদেৱৰ শেষ অভিলাষ তাক পূৰ্ণ কৰিম।

ৰজা।—যাওক তেন্তে, শেষ চেষ্টাৰ নিমিত্তে সজ্জিত হওক। মৃত্যুৰ পূৰ্ব্ব মুহূৰ্ত্তলৈকে অস্ত্ৰত্যাগ নকৰিবলৈ সঙ্কল্প কৰক। যাওক, ৰাজপুৰী-ৰক্ষাৰ নিমিত্তে জীৱন পণ কৰি অগ্ৰসৰ হওক।

বুঢ়া।—যাওঁ। কিন্তু ফলাফলৰ বাবে মই দায়ী নহওঁ।

(প্ৰস্থান।)

ৰজা।—যিদিনা সিংহাসনত বহিলোঁ, সেই দিনাৰ পৰাই মৃত্যুৰ বিভীষিকা মোৰ সঙ্গিনী—দিঠকে সপোনে। আজি সিংহাসন এৰিলেও তাই মোক এৰি নিদিয়ে। হয় সিংহাসন, নহয় মৰণ, আন পথ নাই। (অলপ ভাবি) সিংহাসন! অদ্ভুত মহিমা তোৰ! তই মানৱক দানৱ কৰিব পাৰ; বিশ্বাসক ঘাতকৰ খড়গত পৰিণত কৰিব পাৰ, ৰাজসুখৰ নামত হলাহল পিয়াই দেহ-মন জৰ্জ্জৰিত কৰিব পাৰ। তথাপিও তোক নেৰোঁ—যেতিয়ালৈকে তই নিজে এৰা নিদিয়। (অলপ পৰ স্থিৰ দৃষ্টিৰে চাই থাকি) সৌৱা, মৃতকসকলৰ প্ৰেতাত্মাবোৰ লৰি আহিছে, মোক বেৰি ধৰিছে। পলাব নোৱাৰোঁ,—পলাবৰ চেষ্টা নকৰোঁ, তেওঁলোকৰ তৰ্পণ কৰিবলৈ আজি মোৰ এক মাত্ৰ সম্বল বুকৰ শোণিত।

(যাব খোজে। এনেতে বুঢ়া গোঁহাইৰ প্ৰৱেশ।)

বুঢ়া।—স্বৰ্গদেৱ! শত্ৰু পালেহি। গড় ভাঙ্গিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। গড়-ৰখীয়া সেনা প্ৰায় শেষ। ভেটা দিয়া অসম্ভৱ।

ৰজা ।—তথাপি শেষ মূহূৰ্ত্তলৈকে ভেটিব লাগিব। ব'লক, শৰীৰৰ সকলো সামৰ্থ্য একেলগ কৰি শত্ৰুৰ ওপৰত জ'পিয়াই পৰোঁগৈ।

(দুয়োৰে প্ৰস্থান।)

(নেপথ্যত হিলৈৰ শব্দ আৰু লগে লগে জয়-ধ্বনি :—"জয় গদাপাণিৰ জয়"। পিচলৈ চাই চাই কেইটামান সৈনিকৰ প্ৰবেশ আৰু প্ৰস্থান। অলপ পিচত ব্যস্ত ভাবে ৰজাৰ প্ৰবেশ।)

ৰজা ।—শত্ৰুৱে গড় অধিকাৰ কৰিলে। আৰু সময় নাই। চুলিক্‌ফা! তোৰ অস্তিত্ব আৰু এক মুহূৰ্ত্ত।

(বুঢ়া গোঁহাইৰ প্ৰবেশ)

বুঢ়া ।—স্বৰ্গদেৱ! সকলো অন্ত। গড় অতিক্ৰম কৰি শত্ৰুৱে পুৰীত প্ৰবেশ কৰিছে। আৰু উপায় নাই স্বৰ্গদেৱ। যদি প্ৰাণ ৰক্ষাৰ প্ৰয়োজন আছে, সুৰঙ্গৰ আশ্ৰয় লওক।

ৰজা ।—ৰাজ্যেশ্বৰ হৈ বন্য পশুৰ দৰে চুলিক্‌ফাই গহ্বৰত আশ্ৰয় নলয়। আত্মগোপন অসম্ভৱ। এয়ে আমাৰ শেষ মুহূৰ্ত্ত! আহক, এই মুহূৰ্ত্তৰ সদ্ব্যৱহাৰ কৰোঁ। শত্ৰুৰ ভোগৰ নিমিত্তে এই ৰাজপুৰী ৰক্ষা কৰাৰ প্ৰয়োজন নাই। তাক জ্বলাই দিওঁ। তাৰ পিচত শত্ৰুৰ মাজত জঁপিয়াই পৰি জীৱনৰ শেষ কৰ্ত্তব্য সাধন কৰোঁ।

(দুয়োৰে প্ৰস্থান)

নেপথ্যত ।—জয় গদাপাণিৰ জয়! জয় গদাপাণিৰ জয়! জয় গদাপাণিৰ জয়!

(গদাপাণি, বন্দৰ, পানীফুকন আৰু সৈন্যৰ প্ৰবেশ)

গদা।—শত্রু-সৈন্য ছিন্ন-ভিন্ন, নগৰৰ প্ৰাচীৰ ধূলিসাৎ। ততালিকে ৰাজপুৰী অধিকাৰ কৰি জয়লাভ সম্পূৰ্ণ কৰিব লাগিব। আৰু অপেক্ষা নকৰিব, আগ বাঢ়ক, এটি শত্ৰুও যেন পলাব নোৱাৰে। আজি চুলিক্‌ফাক বুজাই দিওঁ—নীচ ষড়যন্ত্ৰৰ পৰিণাম কি ভয়াবহ, সতীৰ তেজৰ চেঁকা কিমান গভীৰ, নাৰী-পীড়নৰ কি অচিন্তনীয় ভীষণ প্ৰতিফল।

(সকলোৰে প্ৰস্থান)

(কেইটামান ৰজাঘৰীয়া বগুৱাৰ প্ৰবেশ)

সকলোৱে।—পলা, পলা।

প্ৰথম।—হেৰ' পলাবি কলৈ? বোলে নগাৰ চাঙৰ তলে হে বাট।

দ্বিতীয়।—তেও বোলে নমৰে মানে চাবা, নুবুৰে মানে বাবা।

(ওলাব খুজি থমকা খাই ৰয়। সন্মুখৰ ফালৰ পৰা সসৈন্যে পানীফুকন সোমায়)

পানী।—নপলাবি। যদি জীৱনৰ মায়া আছে, অস্ত্ৰ পৰিত্যাগ কৰ, আত্মসমৰ্পণ কৰ।

(ৰজাঘৰীয়া বগুৱাকেইটাই অস্ত্ৰশস্ত্ৰ আগ বঢ়াই দি সেৱা কৰে)

পানী।—সৈনিক! এওঁলোক যুদ্ধৰ বন্দী। লৈ যোৱাঁ।

(ওলাই যায়। সৈন্যবিলাকে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু বন্দীবিলাকক লৈ যায়)

(বুঢ়াগোঁহাইৰ প্ৰবেশ)

বুঢ়া।—ব্যৰ্থ হ'ল! শেষ ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিলোঁ, স্বৰ্গদেৱৰ অধীৰতাই মোৰ নীতি ব্যৰ্থ কৰিলে। বৃথা চেষ্টা! এই বাৰ নিস্তাৰ নাই।

(বন্দৰৰ প্ৰবেশ)

বন্দৰ ।—আতন বুঢ়াগোঁহাই ! এতিয়াও ৰণৰ হেপাহ পলোৱা নাই নে ? চুজিন্‌ফা স্বৰ্গদেৱৰ অকাল মৃত্যু, বীৰ-জায়া জয়মতীৰ পাশবিক হত্যাকাণ্ড, প্ৰজাৰ ওপৰত কৰা নৃশংস অত্যাচাৰ,—সকলো মহাপাপৰ মহা প্ৰায়শ্চিত্ত আহিব লাগিছে। প্ৰস্তুত হোৱাঁ, নহলে আত্মসমৰ্পণ কৰাঁ।

বুঢ়া ।—কোন তই ? বন্দৰ ! কাৰ অনুগ্ৰহত আজি তই ৰাজ-প্ৰতিনিধি ? এয়েই নে তোৰ ৰাজভক্তি ? এয়েই নে তোৰ কৃতজ্ঞতা ? বিশ্বাসঘাতক ! ৰাজদ্ৰোহী ! ইহকালত তোৰ শাস্তি প্ৰাণদণ্ড, পৰকালত অনন্ত নৰক।

বন্দৰ ।—বক্তৃতা শুনিবলৈ অৱসৰ নাই ! যদি মঙ্গল বাঞ্ছা কৰা, আত্মসমৰ্পণ কৰাঁ।

বুঢ়া ।—আত্মসমৰ্পণ ! ৰাজদ্ৰোহীৰ ওচৰত আত্মসমৰ্পণ ! আচৰিত ! এতিয়াও তোৰ কণ্ঠৰোধ হোৱা নাই ! আতন বুঢ়াগোঁহাই বিশ্বাসঘাতক নহয়। নিশ্চয় জানিবি, আতন বুঢ়াগোঁহায়ে স্বৰ্গদেৱৰ বাহিৰে কাৰো ওচৰত আত্মসমৰ্পণ নকৰে।

বন্দৰ ।—তেন্তে আত্মৰক্ষা কৰ।

(আক্ৰমণ কৰে। যুদ্ধ কৰি দুয়ো ওলাই যায়)

(গদাপাণিৰ প্ৰবেশ)

গদা ।—সকলো শেষ ! একমাত্ৰ বাকী আহোম কুলৰ কলঙ্ক চুলিক্‌ফা। তাক সময় দিছোঁ—তাৰ পাপৰ পৰিণাম

চাবলৈ, আসন্ন মৃত্যুৰ ভীষণ দৃশ্যত আৰ্ত্তনাদ কৰিবলৈ। এইবাৰ শেষ বাৰ। তাৰ তেজেৰে জয়াৰ তৰ্পণ কৰিম,—প্ৰতিশোধৰ শেষ তৃষ্ণা নিবৃত্ত কৰিম।

(যাব খোজে। এনেতে ওপৰত জুইৰ পোহৰ দেখা যায়, আৰু আকাশ ৰঙা হৈ উঠে। ঘনে ঘনে হিলৈৰ শব্দ শুনা যায়। গদাপাণি থমকা খাই বৈ সেই ফাললৈ চায়)

গদা।—কি! নগৰত জুই লগালে কোনে? (অলপ বৈ) বেচ হৈছে, সুন্দৰ হৈছে। নাৰকীয় লীলাৰ স্থল, পিশাচৰ গহ্বৰ এই পাপপুৰী ধূলিৰ লগত মিলি যাওক, পাপীৰ শেষ চিহ্ন পৰ্য্যন্ত অন্তৰ্হিত হওক। এই নগৰ মোক নালাগে। পুৰণিক সমাধিৰ গৰ্ভত এৰি নতুন নগৰ নিৰ্ম্মাণ কৰিম, আহোমৰ লুপ্ত কীৰ্ত্তি পুনৰ উদ্ধাৰ কৰিম।

(বন্দৰৰ প্ৰবেশ)

বন্দৰ।—আমাৰ কাৰ্য্য শেষ। ৰজা, বুঢ়াগোঁহাই দুয়ো বন্দী।

গদা।—লৈ আহক!

(বন্দৰৰ প্ৰস্থান)

গদা।—আজি মোৰ জীৱনৰ সাধনা পূৰ্ণ হ'ল (স্থিৰদৃষ্টিৰে ওপৰলৈ চাই) জয়া! জয়া! চোৱাঁহি আজি তোমাৰ মহাব্ৰতৰ শেষ পৰিণতি, পাপীৰ প্ৰতি উদাস অন্তৰৰ নিৰ্ম্মম প্ৰতিশোধ!

(প্ৰহৰী বেষ্টিত ৰজা আৰু বুঢ়াগোঁহাইক লৈ বন্দৰ আৰু পানী ফুকনৰ প্ৰবেশ)

গদা।—আতন বুঢ়াগোঁহাই! মনত আছে নে ইমান দিন কত নৰ-নাৰীক হত্যা কৰিলা? কত ৰজা ৰাজকুমাৰক বধ কৰিলা?

এই বাৰ তোমাৰ হত্যা। তোমাৰ ক'বলগীয়া কিবা আছে নে ?

বুঢ়া।—মোৰ বক্তব্য—মোৰ কাৰ্য্যত কোনো ব্যক্তিগত উদ্দেশ্য নাই। যি কৰিছোঁ ৰাজকৰ্ম্মচাৰীৰূপে কৰ্ত্তব্যৰ অনুৰোধত। আজি মোৰ নীতি ব্যৰ্থ হৈছে, তথাপিও মোৰ সান্ত্বনা— মই কৰ্ত্তব্যভ্ৰষ্ট হোৱা নাই, ৰাজদ্ৰোহ মহাপাপত লিপ্ত হোৱা নাই।

গদা।—(চিন্তিত ভাবে) হ'ব পাৰে,—ভাবিব লাগিব, প্ৰকৃত উদ্দেশ্য জানিব লাগিব। (প্ৰহৰীৰ প্ৰতি) প্ৰহৰী, লৈ যা। এওঁৰ বিচাৰ আজিলৈ স্থগিত থাকিল।

(বুঢ়াগোঁহাইক লৈ যায়)

গদা।—(ৰজালৈ চাই) চুলিকফা! আছে নে তোমাৰ কিবা ক'বলগীয়া ?

ৰজা।—(ঘৃণা আৰু বিৰক্তিৰ ভাবেৰে গদাপাণিলৈ চায়।)

গদা। – কি শাস্তি তোমাৰ উপযুক্ত হ'ব ক'ব পাৰা নে ?

ৰজা।—এদিন আগতে এই প্ৰশ্ন ওলোটা হ'লহেতেন। আজি তোমাৰ পাল। মোৰ কোনো বক্তব্য নাই।

গদা।—ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা ?

ৰজা।—ৰাজদ্ৰোহীক ৰজাই শাস্তি দিয়ে, ক্ষমা নোখোজে। তুমি আজি বিজেতা হ'ব পাৰা, তথাপিও তুমি ৰাজদ্ৰোহী।

গদা।—শুনা তেন্তে তোমাৰ শাস্তি—সম্প্ৰতি অন্ধকাৰ কাৰাগাৰত তোমাৰ ঠাই, অনাহাৰ তোমাৰ ব্ৰত। নিজ দুষ্কাৰ্য্য সুঁৱৰি

অনুতাপৰ বহ্নিত জ্বলি জ্বলি, অনাহাৰত মৃতকল্প হৈ যেতিয়া মৃত্যুক আৰাধনা কৰিবা, তেতিয়া হে তোমাৰ আচল শাস্তি আৰম্ভ হ'ব। সি যেনে-তেনে শাস্তি নহয়—কল্পনাতীত। শৰীৰৰ বেলেগ বেলেগ অংশ এনে ভাবে ক্ষতবিক্ষত কৰা হ'ব যাতে যন্ত্ৰণাৰ তীব্ৰ জ্বালাত প্ৰাণ কণ্ঠাগত হয়, অথচ মৃত্যু নহয়। আমৰণ এই শাস্তিৰ ব্যৱস্থা হ'ব। প্ৰহৰী! লৈ যা।

(প্ৰহৰীয়ে নিব খোজে। এনেতে বেগেৰে ৰাণীৰ প্ৰবেশ।)

ৰাণী।—ৰক্ষা কৰক! মোৰ স্বামীৰ প্ৰাণ দান দিয়া কৰক।

গদা।—কোন তুমি?

ৰাণী।—মই তোমাৰ শত্ৰুৰ সহধৰ্ম্মিণী।

গদা।—তেন্তে তোমাৰ অনুৰোধ অন্যায়। তোমাৰ স্বামীৰ যি অপৰাধ, পৃথিবীৰ সকলো শাস্তি একেলগে দিলেও যথেষ্ট নহয়।

ৰাণী।—কিন্তু কোনো শাস্তিয়েই অতীতক ওভতাব নোৱাৰে,—যি গ'ল তাক ঘূৰাই নিদিয়ে। সেই মহা অমঙ্গলে যি ৰাজ-সম্পদ তোমাক চপাই দিছে, তাকো তুমি এৰিব নোৱাৰা। সেই কাৰণে মই প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ, স্বামীক ৰক্ষা কৰা। শাস্তি নিদিলে যদি নহয়, তেওঁৰ সলনিত মোক শাস্তি দিয়া,—জয়াৰ ওপৰত কৰা অত্যাচাৰৰ প্ৰতিশোধ মোৰ ওপৰত লোৱা!

গদা।—তুমি নাৰী। নাৰীৰ ওপৰত অত্যাচাৰ হব নোৱাৰে।

ৰাণী।—নহয়, সি ভুল। নাৰীৰ তেজৰ চেঁকা ধুবলৈ নাৰীৰ তেজেই উপযুক্ত। বিচাৰৰ সমতা ৰক্ষা কৰি স্বামীৰ হৈ মোক শাস্তি দিয়াঁ। স্বামীক মুক্তি দিয়াঁ।

গদা।—মুক্তি!—অসম্ভব।

ৰাণী।—তেন্তে মই নিজে শাস্তি গ্ৰহণ কৰিম, মোৰ প্ৰাণ বিসৰ্জ্জন দি স্বামীৰ পাপৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিম। বিদায়! অন্তিম বিদায়! (লৰ মাৰিব খোজে।)

গদা।—ৰ'বা, নাযাবা!

ৰাণী।—মোৰ কাকুতিৰ যেতিয়া ফল নধৰিলে বৈ কি কৰিম! পতিৰ অবিহনে একমাত্ৰ মৃত্যুৱেই সতীৰ আশ্ৰয়। তাৰ বাহিৰে আৰু ঠাই ক'ত? তুমি জয়াৰ স্বামী, তোমাক সৰহ কোৱাৰ সকাম নাই। স্বামীৰ লগতেই মোৰো জীৱনৰ শেষ।

(যাব খোজে।)

গদা।—ক্ষান্ত হোৱা ৰাণি? পাপৰ জোখ আৰু নবঢ়াবা। তোমাৰ প্ৰাৰ্থনা গ্ৰহণ কৰিলোঁ।
(ৰজালৈ চাই) চুলিকফা! চোৱাঁ—নাৰীৰ স্বাৰ্থত্যাগ, নাৰীৰ মহীয়সী শক্তি। এই নাৰীৰ যি অবমাননা কৰে, তাৰ মনুষ্যত্ব ক'ত?

ৰজা।—গদাপাণি! মই তোমাৰ করুণা-ভিখাৰী নহওঁ, শাস্তিৰ নিমিত্তে প্ৰস্তুত আছোঁ।

গদা।—কিন্তু নাৰীৰ মৰ্য্যাদা ৰাখিব লাগিব। ৰাণি, যোৱাঁ,

তোমাৰ স্বামীৰ প্ৰাণদণ্ড ৰহিত কৰিলোঁ। তেওঁক যাৱজ্জীৱন নামৰূপলৈ নিৰ্ব্বাসিত কৰা হ'ল। তাত তেওঁ সকলো সুবিধা ভোগ কৰিব পাৰিব, কিন্তু যদি কেতিয়াবা কোনো ষড়যন্ত্ৰত লিপ্ত হয়, তেন্তে পূৰ্ব্বৰ শাস্তি পূৰ্ণভাবে ভোগ কৰিব লাগিব। যোৱাঁ এতিয়া।

ৰাণী।—কোৱঁৰ! তোমাৰ ধাৰ মই এই জীৱনত শুজিব নোৱাৰোঁ। মোৰ কৃতজ্ঞতা গ্ৰহণ কৰাঁ। ঈশ্বৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ, তোমাৰ মঙ্গল হওক, তোমাৰ যশস্যা দেশে দেশে বিয়পি পৰক।

গদা।—যোৱাঁ এতিয়া।

(ৰাণীৰ প্ৰস্থান।)

প্ৰহৰী, ৰজাক লৈ যা, চাবি, যেন ৰাজ সম্মানৰ লাঘৱ নহয়।

(ৰজাক লৈ প্ৰহৰী যাব খোজে।)

ৰজা।—গদাপাণি! তোমাৰ কাৰ্য্য দেখি বুজিছোঁ শত্ৰু হলেও তুমি মহান। সেই বাবে তোমাক এটা উপদেশ দিওঁ,—যদি সিংহাসন ৰাখিব খুজিছা, খুটাকেইটা সলাই ল'বা।

(প্ৰহৰীসহ প্ৰস্থান।)

বন্দৰ।—আমাৰ কাৰ্য্য সুচাৰুৰূপে সমাধা হ'ল, অতি শীঘ্ৰে অভিষেক সম্পন্ন কৰিব লাগে।

পানী।—তাৰ পূৰ্ব্বেই নগৰ সুসজ্জিত কৰিব লাগিব, বিধ্বস্ত নগৰক জীৱন্ত কৰিব লাগিব।

গদা ।—নালাগে,—একো নালাগে। গড়গাওঁ শ্মশানত পৰিণত হওক, তাৰ অস্তিত্ব বিস্মৃতিৰ গৰ্ভত লয় যাওক। য'ত শিবিৰ পাতি গড়গাওঁ অধিকাৰ কৰিছোঁ, সেই বৰকলাই মোৰ নগৰ, তাতেই অভিষেকৰ কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰিম।

(গায়ন, বায়নৰে সৈতে ডাঙ্গৰীয়া, বিষয়া আৰু অন্যান্য লোকৰ প্ৰবেশ।)

(সকলোৱে আঠু কাঢ়ি সেৱা জনায়।)

গদা।—আপোনালোকৰ ব্যৱহাৰত সন্তুষ্ট হৈছোঁ। এতিয়া আহক, এক মুহূৰ্ত্তও অবাবত নষ্ট কৰিব নোৱাৰি। ৰাজ্য জুৰি অৰাজকতা, তাক গুচাই শান্তিস্থাপন কৰিব লাগিব, দেশক নতুনকৈ গঢ়িব লাগিব। ঈশ্বৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰক—যেন ইমানতেই ৰাজ্যৰ সকলো অপায় অমঙ্গল আঁতৰ হয়; যেন দেৱতাৰ আশীৰ্ব্বাদত ঘৰে ঘৰে শান্তিয়ে বিৰাজ কৰে;—অৰাজক আহোম ৰাজ্য ৰাম ৰাজ্যত পৰিণত হয়।

(সকলোৱে মুৰ দোৱায়।)

পঞ্চম অঙ্ক শেষ।

সামৰণি।

জেৰেঙ্গা পথাৰ।

পথাৰৰ মাজতে জয়মতীক বন্ধা কৌটকৰা গছ জোপা। ওয়ো দাঁতিয়ে অসংখ্য মানুহ, এফালে মতা, এফালে তিৰুতা। কেইজনমান শান্তিৰক্ষক প্ৰহৰী।

এজন প্ৰহৰী।—স্বৰ্গদেৱ আহিব লাগিছে, তোমালোক কোনেও হাই উৰুমি নকৰিবাহঁক।

(কোঁচত ফুল লৈ কেইজনীমান কুমাৰীৰ প্ৰবেশ।)

কুমাৰীসকল।—জয় সৰগৰে জ্যোতি,
,, সতী জয়মতী,
,, নাৰী সমাজৰে ৰাণী।
,, মৰণক জিনিলা,
,, স্বামীকো ৰাখিলা,
,, সতীৰে ধৰমে মানি।
,, আকাশে-বতাহে,
,, শুনো একেবাহে'
,, তোমাৰে খিয়াতি গোৱাঁ।
,, ভকতিৰে তোলা,
,, চকু-লোৰে ধোৱা,
জয় ফুলৰে আঁজলি লোৱাঁ।

(ফুলৰ আঁজলি কৌটকৰা গছৰ গুৰিত দিয়ে। লগে লগে পুৰুষসকলে—"জয় মহাসতী জয়মতীৰ জয়" বুলি জয়ধ্বনি কৰে, নাৰীসকলে উৰুলি দিয়ে। এনেতে লাই, লেচাই, বিৰয়া আৰু সৈন্যসকলেৰে সৈতে গদাপাণিৰ প্ৰবেশ।)

সকলোৱে।—জয় স্বৰ্গদেৱ গদাধৰ সিংহৰ জয়। জয় স্বৰ্গদেৱ গদাধৰ সিংহৰ জয়! জয় স্বৰ্গদেৱ গদাধৰ সিংহৰ জয়!

(গদাপাণিয়ে একোলৈকে ভ্ৰূক্ষেপ নকৰি কৌটকৰা গছৰ কাষ চাপে। পিচে পিচে গৈ লাই-লেচায়েও তেওঁৰ ওচৰত থিয় দিয়ে।)

গদা।—এয়ে মোৰ মহাতীৰ্থ, অসমৰ পুণ্যক্ষেত্ৰ। অত্যাচাৰ-প্ৰপীড়িত কোন ক'ত আছা, আহাঁ, এবাৰ এই পুণ্য-ক্ষেত্ৰৰ সঞ্জীৱনী শক্তি লৈ মূৰ তুলি উঠাঁ। পাপ-তাপৰ দহনত দগ্ধ মানৱ, আহাঁ, এই তীৰ্থ লৈ আহাঁ, শান্তি পাবা। আহাঁ অসমৰ নাৰী, যদি তোমাৰ গৃহস্থালি নন্দন গন্ধেৰে আমোদিত কৰিব খোজা, এবাৰ এই তীৰ্থত কুসুমাঞ্জলি প্ৰদান কৰাঁ, ইয়াৰ ধূলি-কণা শিৰত লৈ পবিত্ৰ হোৱাঁ।

জয়া মোৰ ৰাণী। জয়াৰ ৰাজত্ব চিৰস্থায়ী। এদিন এই ইন্দ্ৰবংশী আহোম ৰজাই অস্তিত্ব হেৰুৱাব পাৰে, শাসকৰ দণ্ড এৰি দাসত্বৰ শৃঙ্খল পিন্ধিব পাৰে, কিন্তু জয়াৰ ৰাজত্ব নাযায়। যেতিয়ালৈকে পৃথিৱীত সতীত্বৰ আদৰ থাকিব, যেতিয়ালৈকে নাৰীৰ নাৰীত্ব বিলোপ নহয়, যেতিয়ালৈকে পশুবল জিনিবলৈ দুৰ্জ্জয় মনোবলৰ প্ৰয়োজন হব, তেতিয়ালৈকে জয়া মোৰ অজৰ অমৰ।

আজি মই অসমৰ ৰজা। ই মোৰ বাহুবলত নহয়, মন্ত্ৰীৰ মন্ত্ৰণাত নহয়, ই জয়াৰ অলৌকিক সতীত্ব-প্ৰভাৱত। আজি অসমৰ প্ৰত্যেক নৰ-নাৰীৰ হৃদয়ত জয়াৰ অলৌকিক শক্তিৰ প্ৰতিবিম্ব, গছ-লতা, মাটি-পানী—সকলোতে জয়াৰ আলোকময় সৌন্দৰ্য্য। অসমৰ ৰাণী জয়া, নাৰীৰ আদৰ্শ জয়া, আহোম গৌৰৱৰ অনন্ত আলোক জয়া, মোৰ জীৱনৰ ধ্ৰুৱতৰা জয়া। জয়া! জয়া! জয়া!

(আঠু কাঢ়ে, আৰু স্থিৰ দৃষ্টিৰে শূন্যলৈ চাই থৰ হয়। কিছু সময় তেনেকৈ থকাৰ পাচত পট পৰিবৰ্ত্তন হয়, জেৰেঙ্গা পথাৰৰ দৃশ্যৰ ঠাইত জয় সাগৰৰ এখন ছায়াময় পট তেওঁৰ চকুৰ আগে দি ভাহি যায়। তাকে চাই চাই)

মই দিব্য দৃষ্টিৰে দেখিছোঁ, এই জেৰেঙ্গা পথাৰ আৰু শ্মশান নহয়, জয়াৰ অমৰ নাম লৈ ই অমৰ তীৰ্থ। সোৱা ভগীৰথৰ বিনা আহ্বানত ভাগীৰথী নামি আহিছে, শ্মশানৰ ভয়ঙ্কৰ বুকত বিশাল সাগৰে ভুমুকি মাৰিছে, সুশীতল বাৰিধাৰাই জয়াৰ করুণাৰ্দ্ৰ হৃদয়ৰ স্নেহধাৰা উদ্বেলিত কৰিছে। তাৰ পাৰত সুৰম্য মন্দিৰ সতীৰ অতুলনীয় কীৰ্ত্তিৰ জীৱন্ত মূৰ্ত্তি। জয়া আজি দেৱী, জয়াৰ নামত শঙ্খ-ঘণ্টা বাজি উঠিছে, লক্ষ লক্ষ নৰ-নাৰীয়ে জয়াৰ উদ্দেশ্যে কুসুমাঞ্জলি লৈ অপেক্ষা কৰিছে। সোণৰ সিংহাসনত বহি জয়াই মোৰ সকলোকে আশীৰ্ব্বাদ কৰিছে।

লাই।—মাতৃৰ প্ৰতি এই কৰ্ত্তব্য মোৰ। আপোনাৰ সপোন মই দিঠকত পৰিণত কৰিম।

(ছায়া-পট আঁতৰি যায়।)

গদা।—(চক খাই উঠি থিয় হৈ) সপোন ! মোৰ সপোন ! কেনি গ'ল। লুকাল! জয়া। জয়া। আহাঁ মোৰ হৃদয়ৰ ৰাণী।

(দুয়ো হাত মেলি শূন্যত সাবটি ধৰে।)

পুৰুষসকল।—জয় মহাসতী জয়মতীৰ জয়।

জয় স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহৰ জয়।

(লগে লগে নাৰীসকলে উৰুলি দিয়ে।)

অন্ত।